DE CRISIBVS,

AD GALENI CENSVRAM LIBER;

OMNEM CRISIVM COGNITIONEM BREVI, ET MIRO ORDINE CONTINENS.

HIPPOLYTO SALVIANO AVTHORE.

ROMAE

EX OFFICINA SALVIANA.
M. D. LVIII.

ILLVSTRISSIMO, ET
REVERENDISSIMO
VITELLOTIO VITELLIO,
CARD. AMPLISS.
HIPPOLYTVS SALVIANVS. S.

QVAM prudens habitum fuerit veterũ ſcriptorum conſilium, qui quæ ipſi inueniſſent, monumentisq́; literarũ mandaſsẽt, alicui claro ac primario viro dicarunt; eo in primis argumẽto perſpici poteſt, quòd diuturna hæc eſt conſuetudo, & cõſtanter retinetur. Neq; ſanè iniuria, nam qui aliquid cõſtituit edere, is non ſolùm id dicando, poteſt aliqua ex parte ei, cui ſit beneficio aliquo deuinctus, gratiã referre; ſed libro quoq; authoritatem ac ſplendorẽ addere, eius præſcripto nomine, cuius is quaſi auſpicio in hominum exeat manus. Ab hoc ego antiquo optimo receptoq; inſtituto, in

hoc meo de Crisibus libro edendo, mihi discedendum nõ putaui. Et maximè cum nõ vt plerisq; alijs scriptoribus ambigua illa mihi deliberatio accidat, cui potissimùm ex multis, qui & ipsi de me optimè meriti occurrunt, debeam offerre hoc quicquid est muneris, qui ita sum tibi, tuis maximis & clarissimis beneficijs obstrictus, vt nulli alij quàm tibi hasce vigilias meas dicare debeam. Etenim præterquã q tu me in domesticis meis difficultatibus tua liberalitate subleuasti, etiam apud multos, non solùm amplissimi istius senatus præstantissimos viros, sed & aliorum ordinum, in existimatione & gratia (quoties res ipsa tulit) honestissima tua prædicatione posuisti. Quare cum tantũ tibi debeam, quantũ omnes intelligunt, cuinam potius nõ hos tantùm labores, sed industriam etiã omnem meã, atq; omnia studia dicem, quàm tibi CARD. amplissime? Iam verò si illud quoq; spe-

ctandum eſt, vt in his principi alicui viro dicandis exiſtimatio & gratia libro comparetur, à quonã hæc ipſa certiùs ſperare potui, quàm abs te ANTISTES Opt. Quem omnes meritò admirãtur & obſeruant, non ſolùm ob iſtã tuam ampliſsimam dignitatẽ, ſed multò etiã magis ob vitæ innocentiam, animi integritatem, eximiam rerum omniũ doctrinam, in bonos omnes doctosq; beneuolentiã, in pauperes miſericordiã, & deniq; in oẽs omnium generum atq; ordinum viros, humanitatẽ. Quæ ſumma in te omnia & ita egregia inueniuntur, vt nõ magis tu ab iſtius ampliſsimi ordinis dignitate orneris, quàm ille admirabili tuarum virtutum ſplendore illuſtretur. Nec hic ego vereri debeo, ne cui videar tibi adulari (quæ ſanè res, à meis moribus oĩno abhorret) ſiquidem omnes boni, oẽs docti (nam reliquorum iudiciũ nihilifacio) omnes inquam illi qui te optimè norũt, qui plu

rimi quidē ſunt, vna voce, me potius iniquū dicent, ꝙ de tuis virtutibus par ciùs dixerim, quàm quod magnificen-tiùs extulerim, adulatorē. Quāquam id mihi propoſitum non fuit, vt enume rarem laudes tuas, quæ & otiū maius, & dicendi facultatē vberiorem, volu-menq́; potius, quàm epiſtolam poſtula rent. Suſcipe igitur CARD. Illuſtriſs. hunc librum meum mole quidem exi-guum, præſtantia verò rerū, quas con tinet, maximum; quē nunc foras auſpi cijs tuis emitto; atq; pro tua facilitate patiare, vt ei ſe honeſtare tuo clariſsi-mo nomine liceat, & gratioſiorem red dere, contraq́; maleuolorū iacula, ſcu-to veluti quodā armare atq; defendere. Quod ſi aſſequar, vt quidem ſpero, da-bo operam, vt pleriq; alij mei medici libri, eiſdem tuis auſpicijs in lucē pro-deant. Vale. Romæ Calen. Iulij. Anno ſalutis noſtræ. 1558.

CANDIDO ET STVDIOSO LECTORI, HIPPOLYTVS SALVIANVS, IN ROMANO Gymnaſio practicæ medicinæ ordinarius profeſſor. S.

OMNIVM medicinæ partium (nam in partes plures medica diuiditur facultas) eam quæ futuros morborũ præuidet euentus, nobiliſsimam atq; maximè neceſſariam eſſe, facilè intelligi poteſt. Nam cum aliarũ quælibet abſq; reliquarum cognitione acquiri poſſe videatur (etſi enim nullam aliam attigerint, nonnullos ſimplicia cognoſcere medicamēta, alios humana ſecare corpora, quoſdam de morborum differentijs, cauſis, atq; ſymptomatibus diſſerere, multos chirurgiam exercere, & pleroſq; morbis demum omnibus mederi, videmus) prognoſticam partem ſolam nemo adi

pifci poterit vnquã, ni in reliquis etiam omnibus prius verfatus fuerit. Præterea cum vniuerfa ars medica, atq; pars eius fingula, tum rõnibus ex vetuftifsimis ac clarifsimis authoribus petitis; tum experimẽtis diuturna obferuatione cõprobatis, perdifci re vera debeat, cumq; eò ignorantiæ deuenerint nonnulli, vt non folùm aliquam huius artis partem (vt Herbarij, Pharmacopolæ, ac omnes ferè noftræ ætatis Chirurgi) fed eam etiam totam (vt quamplures fumptuofis veftibus, pretiofis annulis, honorifico famulorum comitatu, & faceta loquacitate veram medicinã emẽtientes) empiricè tantum addifci, atq; exerceri poffe (maximo hominum detrimento) cõtendant; alij verò eò vfq; infanierint, vt omni exercitatione neglecta, & quouis particulari vfu pofthabito, ex folis commentariolis medicinam (haud minore humani generis ia-

ctura) facere audeant ; hæc vna medicinæ pars, huiusmodi perditissimis abusibus se deprauari nō patitur. Cum nemo possit, nisi rationes ex cōmentarijs decerptas, innumeris adiunxerit experimentis, futura in morbis prædicere. Quòd si eò audaciæ, aut temeritatis accedat quispiam, vt vel ex empirica sola exercitatione, vel ex solis commentarijs morborū euentus prædicere tentet, ijs, qui non prorsus iudicio carent, suam audacem ignorantiā citissimè deteget. Vnde si medicorum præstantia perpendenda sit, haudquaquam ex hilari fronte, ex decora facie, ex concinna barba, ex facunda & faceta dicacitate, ex grandioreve senio, eam existimare debemus (quod nō solùm vulgares & plebei, sed Principes etiam atq; Reges, & quod maius est docti quoque in alijs sciētijs & facultatibus viri, faciūt) quum horum nullum medicæ artis pe-

ritiam teſtetur. Nec etiam ex numeroſis ac varijs præſidijs temerè & abſq; ratione admotis & exhibitis, quo aſtu gregales medici miſeris hominibus imponentes, egregij eſſe falsò creduntur. Nam præterquàm quòd ſæpe innumera hæc præſidia naturæ negotium potius faceſſunt, quàm opem vllam ferãt, vt quæ paucis rationi cõſentaneis, atq; morbo congruis, ſubleuari ſoleat; quilibet peritus aromatarius, hac ratione præſtantiſsimus cẽſeri medicus poſſet; quippe qui nõ ſecus quàm qui vis medicus plurima atq; inconſultò præſcribere remedia poſsit. Nec minus ex eo, quòd ægri, quibus medentur, ſanati ſint; cum validum viriũ robur grauiſsimos etiam morbos, vel aduerſis admotis medicamentis, ſæpe vincens atq; curans, apud homines ab euentu iudicãtes, eos, qui iurè maxima digni eſſent infamia & dedecore, in ſumma gratia

& existimatione perperã collocet; sed ex sola præsagiẽdi peritia, in qua neq; vllo astu vsi, neq; virium robori aut naturæ solertiæ fisi nos decipere vulgares medici possũt. Postremò vt author est diuinus Hippocrates medicum præsensione vti, optimum est. Nam vt idem subdit, præsentiens enim & prædicens coram ægro præsentia (antequam videat) præterita (quæ neq; viderit, neq; audierit) & futura; creditur agnoscere ægri conditionem. Ex qua quidem existimatione nõ solùm admirabilior redditur, sed vt subiũxit Hippocrates, hĩc audent homines magis se concredere medico. Et quemadmodum hac confidentia medicis præceptis obsequentiores fiunt, ita faciliùs pristinæ restituuntur sanitati. Verùm non solùm hac ratione, sed per se etiam curãdis morbis necessaria est præsensio. Vnde idem, Ita curationẽ optimè molieris præno-

ſcendo futuras affectiones, iure ſubnexuit. Medicus nanq; & præſentes & futuras ægri cognoſcens affectiones, vti eas, quæ adſunt, rectè curat; ſic futuras prohibet prorſus, aut minores ſaltem efficit; ceu bonus gubernator per futuram tempeſtatem omnibus proſpiciens atq; omnia præcauens; tum alijs medicis præſidijs, tum congrua victus ratione; quæ ſicuti in omnium morborum curatione maximè neceſſaria eſt, ſic abſq; futuri ſtatus cognitione, ritè nunquàm præſcribi poteſt. Et demum vt idem nobis teſtatur; cum fieri non poſſit vt omnes in ſanitatẽ ægri perducantur, etſi id melius foret, quàm futura præſentire; qui præſenſione vti poteſt, morituros, euaſuroſq; prænoſcens ac pronuncians, culpa vacabit. Cum igitur præſtãs adeò atq; neceſſaria medicis ſit præſagiendi facultas, iurè Galenus noſter, præter quatuor libros de

præcognitione ex pulſibus, tres commentarios in prognoſtica Hippocratis, atque librũ de præcognitione ad Poſthumum; alios libros tres de Criſibus inſcriptos, nobis reliquit. In quibus febrium (vt quæ & frequenter admodum, & grauiſsimè humana inuadant corpora) præcognitionem edocet. Verùm cum Galenus (etſi medicã artem omnem abſolutè adeò nobis tradiderit, vt dubio procul illam totã ei referre debeamus acceptã) hos ſuos libros ſicuti & reliquos ferè omnes, ea prolixitate, atq; eo docendi ordine conſcripſerit, vt illa laboris impatientes, hoc verò hebetioris ingenij homines iurè deterreat, atq; ab eius lectione arceat; quemadmodum alios eius nonnullos, ita & hos de Criſibus inſcriptos libros, ad minorem magnitudinem, atq; faciliorem ordinẽ, redigere enixi ſumus; idq; ea lege efficiundum ſuſcepimus,

vt nihil ſcitu neceſſarium, aut animaduerſione dignum ab ipſo proditum, omitteremus. Quod cum in pleriſq; libris eius hucuſq; præſtiterimus, etſi amici quidam vt hoſce conatus noſtros ederemus, hortarentur; haud tamen eos omnes, quos breuiores, ac faciliores hactenus reddidimus, promulgandos duximus. Tutius eſſe arbitrati eorũ vno, quæ ipſorum omnium futura ſit communis opinio, experiri; ſi is enim placebit, reliquos omnes etiã probandos eſſe credendum eſt, cum eadẽ breuitate, facilitate atq; ordine ſinguli cõſcripti ſint. Vnde quòd ad hæc attinet, ſi vnum noris, omnes noris. Et quo me minùs mea falleret opinio, hoc periculum faciendum duximus, illius noſtri libri editione, qui præ cæteris, longitudine, difficultate, atque varietate eorum, quæ continet, prolixior, obſcurior, & minus ordine digeſtus eſſe de-

beret; cuiuſmodi hic eſt, quem nunc foras damus, de Criſibus, ſiue de morborum mutationibus inſcriptus. Qui prætequã quòd ſicuti tribus illis Galeni de Criſibus, triplo minor eſt, ſic omnia ſcitu neceſſaria in illis à Galeno tradita (ne vllo quidem prætermiſſo) complectitur; eo etiam cõſcriptus eſt ordine, vt quilibet vel mediocris ingenij eum facillimè intelligere poſsit. Hunc igitur hilari fronte ſuſcipe, candidoq; animo perlege ſtudioſe lector, quantumq; hæ noſtræ lucubrationes in medium allaturæ ſint vtilitatis & commodi, æquo animo æſtimato. Illorum enim iudicium, qui (vel quòd ſic ſentiant, vel quòd ita Galeni videri velint ſtudioſi) eò vſq; Galeni ſcribendi modum extollunt, vt ne verbum quidem addi minuíve poſſe temerè cõtendant, floccipendo. Cum vti Galenus in medica tradenda facultate, iurè ac citra

controuersiam medicorum omnium princeps statui debet, sic haud vndequaq; eius laudandus est scribendi modus, quippe quem sæpissimè prolixiorem quàm par sit, aliquando verò & obscuriorem esse, nemo sanè mentis non intelligit.

CRISIVM SIVE MVTATIONVM MORBORVM PRAECOGNITIO, EX VNIVERSALIVM *morbi temporum præuidentia exoritur.*

CAP. I.

MVLTIPLICES cũ ſint morborum mutationes, quibus vel ab ipſis morbis ſoluimur, vel diem obimus, horúmque cum vtrumq; nunc ſubitò, nunc paulatim, nunc verò partim ſubitò, & partim paulatim accidere conſpiciatur, Generoſum medicum ac hyppocratica arte dignum, harum omnium morborũ mutationum vniuerſas differentias, præſentes quidẽ cognoſcere, futuras verò præuidere operepretium erit, Sic enim non ſolùm rationabilius medendi fungetur munere, ſed etiam omni prorſus crimine ac calumnia vacans, tum ægris, tum a-

ſiſtentibus omnibus excellentior, admirabiliórque videbitur. Quamobrem qua ratione, cognitio & præſenſio hæc acquiri queat, hoc decreuimus inquirere libro. Erit autem optimum inquiſitionis huius initium, ipſorum vniuerſaliũ temporum morborum, præſentium quidem cognitio, futurorũ verò præſenſio, quando niſi hæc dum adſunt, cognoſcantur, dum verò adhuc futura ſunt, præuideantur, de ipſis morborũ mutationibus, vel præſentibus vel futuris quidpiam certi pronunciare non liceat, vt clarius in ſequentibus monſtrabitur. Singula igitur totius morbi tempora, quo pacto præſentia cognoſcere, ventura verò præſentire valeamus, docere primùm aggrediamur, deinceps verò de vna quaque mutationũ in morbis differentia agere proſequemur.

Vniuerſalia morbi tempora quibus dignoſcantur.
Cap. II.

QVATVOR eſſe totius morbi tempora, principium.ſ.augumentum vigorem & declinationem, ſicuti & quæ ſit ſingulorum natura, proprio loco monſtratum eſt, qua verò ratione tum ea, dum adſunt, cognoſcere, tum adhuc futura præuidere, conueniat, impræſentiarum docere oportet. Quæ quidem tempora cum dierum numero (vt quiſpiam forte extimauerit) non diffiniantur, (fieri enim nequit, vt morbus quatuor diebus finiturus, æqualia dierum numero habeat tempora, cũ eo qui vſque ad diem quadrageſimũ extendi debeat) difficilis eorum redditur cognitio, nec quomodo iudicanda ſint, omnes inuicem cõcordant, quinimo nec deſunt, qui ea nullo modo

præſciri poſſe contendant. Ego autem cum tantùm abſim, ut quod futurum ſit penitus incognitum putem, ut de eo nõ ſolum artificioſam cõiecturã, ſed etiam certisſimam ſæpe ſcientiam haberi poſſe exiſtimem. Iam id qua fiat ratione aperiam, ab ipſo Hypp. rei huius duce exordiens. Qui cum in aphoriſmis inquiat, acceſsiones & conſtitutiones narrant morbi, anni tempora, & circuituum inuicem incrementa, ſiue quotidie, ſiue alternis diebus, ſiue etiam lõgiori fiant tempore, ſed & ex mox apparentibus coniectare oportet, & reliqua; per morborum conſtitutiones quandam ueluti eorum formam, ſecundum quam ex tali bus & tantis cõſtituantur uniuerſalibus temporibus, ipſum intelligere, facili cõ prehendi coniectura poteſt; Nam cum in primo Epedimiarum dixiſſet; ſunt au tem ſpecies modi & conſtitutiones & ac

cessiones harum quarumlibet febrium. Deinceps subiunxit, Statim enim continua ueluti incipiens florescit ac uiget, & plurimum ad difficilius attollitur, circa autem crisim, & unà cum crisi extenuatur; Est autē quibus incipit ueluti mollis ac latens, resurgit autem atque exacerbatur singulis diebus, circa crisim verò satis emicat; Quibus verbis manifestè ostendit, se qualemcunque ex totius morbi temporibus compositionem, constitutionem nominare, Quamobrem cum & in præcitato aphorismo per morborum constitutiones, uniuersalia eorū tempora intelligat, eorundem temporum cognitionē quatuor inditiorum generibus haberi docet, morbo. s. ipso, anni tempore, circuituum adinuicem incrementis, & ex mox apparentibus; Verùm cum hoc compendium rerum sit, quæ in pronosticis liquidò scribuntur,

(consuevit enim Hypp. sola capita, eorum, quæ in libro particulatim traduntur, in aphorismos transferre,) quo pacto horum inditiorum quodlibet uniuersalia conmõstret tempora, inquiramus; Et cum huiusmodi temporum præsentiũ quidem cognitio, futurorum verò præuidentia acquirẽda sit, ac horum signorum aliqua vel præsentium cognitionẽ magis, vel futurorum præscientiam solùm nobis largiantur, alia uerò æque utranque tribuere posſint; particulatim de singulis agentes, quid eorum unumquodque significet, & quo modo, lucidè pertractare conabimur, ab ipso morbo exordientes.

Qua ratione morbi uniuerſalia declarent tempora.
Cap. III.

CVM morbos ipſos primùm nobis vniuerſalia demonſtrare tempora doceat Hyppocrates; Ex ipſis non quale præſens morbi tempus ſit, cognoſcimus; ſed ſolum quouſque quæ adhuc futurã ſunt, extendi debeant, præuidemus; Verùm cum in morbis & ſpecies, & magnitudo, & mos, & motus, abinuicem diſtincti reperiantur, num his omnibus, vel horum aliquibus,vnó ve, futura morbus innuat tempora, perſcrutari oportet; comodè autem perſcrutabimur, ſi ea quæ de eorum quolibet fuſius alibi diximus, nunc breuius in memoriam reuocabimus; Morborum itaque ſpecies ſunt tertiana,quotidiana, quartana, ſemitertiana, pleuritis, peripneumonia,

phrenitis, & huiusmodi; quarum quælibet quam primùm etiam inuadens, à perito medico ex propriis dignoscitur accidentibus. Magnitudo verò est morbi uehementia, quæ propriorum morbi accidentium quantitate & numero iudicatur. Mos autem in eo quòd benignus malignús ve sit morbus, cõsistit; ex symptomatibus morbum insequentibus nobis innotescens; Ab his omnibus demum motus differt, qui ex tempore partium accesſionis comprehenditur. Nam si accesſio omnia sua tempora celeriter peragat, velocem motum esse, manifestum est. At cum id intermitenti tantum contingat, (eam enim quæ celeriter omnia sua pertrãsit tempora, continuam esse, est imposſibile, sicuti & quæ in temporibus omnibus prolixitatẽ seruat, intermittere,) in continuis, ac in intermitentibus, quarũ nõ omnia ce-

leriter peraguntur tempora cum ſtatus longior aliis temporibus extiterit, motus uelox eſt extimandus, ſi verò breuior fuerit, tardus quoque dicetur motus; Quibus ſic diſtinctis, morbos ſua ſpecie, primùm futura præmonſtrare tẽpora, clarum eſt, quando quo calidior fuerit, eo etiam breuior extiterit, quantum verò à callidit ate receſſerit, tantum diuturnior reddetur. At cum morborum ſpecies aliquæ cum affecto inuadant loco, aliquæ verò circa alicuius certæ ſedis noxam reperiantur; in his quæ ſine affecto loco ſunt, noxii ſolũ humoris naturam contemplantes, futura coniectabimus tempora; in quibus verò affecta quoq; ſedes conſpicitur, eiuſdem etiam ſedis naturam perpendere conuenit; Vnde ſi pituitoſus humor fuerit, neceſſariò diuturnus morbus erit. Longa verò magis, ſi atræ bilis naturam referat, at ſi ad

flauam bilem pertinebit, non erit diuturnus; cum ob ſuam tenuitatem citius bilioſi diſcuti conſueuerint ſucci. Quam ob rem in intermittentibus tertiana cito terminatur, quotidiana verò longa eſt, adhuc etiam hac longior quartana; Pari ratione & in continuis ardentes quidem breuis temporis ſunt, quæ verò typhodes .i. ſuccendentes nominantur, Longiores, mediæ verò inter has ſemitertianæ; At ſi ſedes quoq; affecta fuerit, ex eius etiam naturæ cognitione, haud paruam ad id habebis coniecturam; (quando & ratione partis affectæ, non paruam maioris ac minoris rationis differẽtiam circa acuitatem ipſam recipiat morbus, ſi patiens namq; locus multo motu exerceatur, calidúsq; ſit, ac rarus, & principatum geſſerit, acutiorem morbum fore portendit; qui verò nec in motu eſt continuo, frigidúsq; ac denſus, & ſine

principatu, ad lõgius tempus eum, quo afficitur, morbum extendi debere signi ficat; qua propter lateralis morbus pe ripneumonia, phrenitis, & angina, acuti morbi sunt; tantóqꝫ acutiores, quanto à calidioribus efficiuntur succis; Morbus verò articularis, & coxendix, & renum dolores, longioris temporis extant; eóqꝫ magis, quo à crassioribus humoribus pẽ dent, Et sic morbi ex sua natura, vel spe cie, siue cum affecto loco inuaserint, siue absqꝫ patientis sedis noxa constiterint, fu tura prænunciant tempora; Verùm cũ iidem specie morbi non semper eadem motus velocitate moueantur, sed iste ce- lerius, ille verò tardius moueri conspicia tur; Morbus quisqꝫ nõ solùm sua specie, sed etiam & eo quo mouetur motu, futu- ra commõstrabit tempora, quanto enim celerius mouebitur, tanto citius statum fore prænunciabit; quanto vero tardius

moueri acciderit, tanto longius post tem pus statum euenturum innuit. Tertiana igitur licet ex sui natura breuis sit tempo ris, quanto tamen mouebitur motu cele riori tãto reddetur breuior. Et quartana (alioquin natura sua diuturna) quanto velocius mouebitur, tanto minus erit diu turna. Morbi autem magnitudo ex se morborum constitutiones non declarat, ex accidẽti verò nõ inconuenit, vbi.s.mo tui celeritatẽ addiderit; Solet enim plu ries morbi vehementia motus celeritatẽ augere. Similiter nec morbi mos per se vniuersalia denunciat tempora, sed solũ ratione mox apparentium, quibus mos ipse distinguitur, de quibus infra latius agendum, quando nunc solùm quo modo morbi propria ratione suas constitutiones prædoceant, monstrare constituimus. Quod cũ iam abundè docuerimus. Quemadmodum id quoqꝫ anni tempo

ra præmoneant, perpendamus.

Quo pacto anni tempora morborum ostendant constitutiones. Cap. IIII.

POST morborũ Hypothesim, anni quoqꝫ tempus vniuersalia commostrat tempora; Verũ sicuti morbus, ita & ipsum quoque tempus anni, non quæ sint præsentia tempora docet; sed qualia, quantáqꝫ, quæ adhuc futura sunt, esse debeãt, præmonet; Vnde non solùm quartanam hoc inuasisse die scire sufficit, vt ab initio futurus præcognoscatur status, ac tanta moueri motus celeritate, sed etiam nùm hyeme, aut vere, vel æstate, vel autumno suum fecerit initium, prospicere oportet; id cognoscentes, quòd quartanæ, (vt dicebat Hyppo.) æstate magna ex parte breues sunt, autumnales vero longæ, &

quæ magis hyemem attingũt; ſimili modo & tertiana febris, cum cito certe terminetur, citius tamẽ æſtate, quàm hyeme finietur, Atq; aliis ſingulis morbis æſtas celeritatem addit, hyems verò diuturnitatem, quod & Hypp. ſolùm de quartana morbo omnium longiſsimo mentionem in aphoriſmo uti de exemplo faciens, innuit; At cum non propter temporum anni appellationes, ſingulæ ægritudines tales vel tales, hoc vel illo tempore contingant, ſed propter ambiẽtis nos aëris temperaturam, aduertere expedit, anni tempora ſecundum eam, qua pollent temperie, morborum conſtitutiones gignere; Vnde dicebat Hypp. cum ver autumno ſimile factũ fuerit, autumnales ægritudines expectare oportet; quamobrem non omnis ſimpliciter æſtas breues morbos parit, ſicuti nec ſimpliciter hyems ſemper diuturnos, ſed ſolum quãdo propriis

afficiuntur temperamentis; propriam autem hyemis temperiem frigidã ac humidam, ficuti æſtatis calidam atq; ſiccam eſſe iam ſtatuimus; quare haud mirum eſt, ſi morbi omnes æſtate quidem breuiores fiant; inutiles enim humores funduntur, & per totũ corpus dilati difflantur, vnde in quibus vires validæ ſunt noxiis euacuatis humoribus, morbi ceſsãt; In quibus verò imbecilles ſunt, vnà cum ipſis euacuatis, ipſæ quoq; diſoluuntur; Pari modo vti æſtate diſcuti humores, & vires reſolui contingit; ſic hyeme contraria eueniunt, & humores intus tamque in latebris remanere, & vires ſeruari robuſtas, quapropter diuturniores efficiuntur morbi, non enim ſoluuntur, manentibus iis, qui eos efficiunt humoribus; nec ægroti moriuntur viribus interim ſufficientibus; Et ſic quidem anni tempora morborum futuras prenunciant conſtitu

tiones; Sicuti autem in anni temporibus; sic etiam & in reliquis consimilibus ex proportione res sese habet, de quibus cũ sæpe sæpius ipse Hypp. diseruerit, hic nihil eorum meminit, breuitati nanque studens, ex vno omnia alia ad memoriam nobis relinquens reuocanda; quæ enim tempus æstium, eadem & ægri temperatura, si calidior & siccior fuerit, & ætas si in suo constiterit vigore, & locus si calidus & siccus, vnà indicabunt, quinimo & vitæ industria, & assuetudo, & præsens nos ambientis aëris cõstitutio, eodem modo se habẽt. Quibus omnibus, eadem ratione, quam in anni tẽporibus docuimus, morborum poterimus futuras constitutiones præuidere, his autem sic declaratis, quomodo ex accessionibus quoque vniuersalia cognoscãtur tempora querere prosequamur.

Accessiones quo pacto morbi tempora narrent.
Cap. V.

PRAETER morbos ac anni tẽpora, accessiones quoqꝫ siue singulis diebus, siue alternis tantùm, siue etiã longiori tempore fiant, morborum monstrare constitutiones præhabito scribitur aphorismo; ipsæ enim non solum præsentium temporum notitiam afferunt, quam maximè efficere solent, sed futurorum quoque nos docere possunt præsensionem; Verum cũ qua ratione istud efficiant non omnes inter se conueniant (respiciunt enim aliqui solùm, num anticipent aut subsequantur accessiones, alii vero longitudinem solam considerant, & hi tantùm ipsam aduertunt vehementiam,) in hoc etiam nos Hyppocratem ducẽ statuere, eiusqꝫ insequi sententiam operepretium est; in-

quit itaque, vbi quo pacto quiſpiam ex circuitibus inueniat ægritudinis incremẽtum, docet; Acceſsiones eſſe inuicem conferendas, ac conſiderandum num celerius fiant, vel tardius, num ad longius vel breuius extendantur tempus, num ẽt magis vel minus fiant. Quibus breuiſsimis verbis vt ſui moris eſt, cognoſcendorum temporum ex acceſsionibus vniuerſam rationem innuit. Nam per celerius vel tardius fieri, nil aliud ſignificat, quã num acceſsio ſolitam anticipauerit horam, tardióruefacta ſit, conſiderandum eſſe. Et licet enim anticipatio ſola per ſe ipſam ſufficiens nõ ſit incrementi ſignũ, ſicuti nec poſtpoſito declinationis (vbi ſæpe morbi potius proprietatẽ inſequantur, quàm eius, vel augumentum vel declinationem, quartanæ enim tertianæ & quotidianæ, circuitus quidam ſtatim ab initio ad integram vſque ſolutionem ſem

per vel anticipare, vel futuri temporis aliquid posterius assumere visi sunt,) nihilominus & in his plusquàm proportio exegit, vel anticipare, vel subsequi, alterum incrementi, alterũ declinationis indicium est, simpliciter autem anticipare, vel subsequi, neutrius. Quamobrem non solùm, num secunda accessio cõsuetam anticipauerit horam aduertere conuenit; sed etiam nunquid (vt ipse dicebat Hypp.) ad longius extendatur tempus, vel ne. Attamen cum nec hæc tantùm satis sit perspicere, reliqua quæ ipse per verba num magis vel minus fiant, innuit, perpendere oportet. Hæc autem sunt, vt præter accessionum anticipationem ac longitudinem; earum quoque & magnitudinem, & morem inspiciamus, num magis vel minus adsint, quàm in priori accessione fuerint, contemplantes; sic pari etiã ratione, & declinationis & intermis-

ſionis quoque tēpus conſiderandum eſt; (vt quæ ſint totius acceſsionis pars) ſi longius vel breuius præcedente, aut tollerabilius aut minus tollerabile fuerit, aut ſi quod ex acceſsione ſymptoma remanſerit, aut omnia ceſſauerint, animaduertentes; quorum omniũ adhibita contemplatione, num morbos augeatur, vel minuatur, vel in vigore conſiſtat, facilè acceſsionum ratione cognoſcere valebimus; Namque ſi acceſsio conſuetam anticipet horam, longiórque fiat, atq; vehementior, maligniórque & cum multis prauíſque ſymptomatibus inuadat, & ſi etiam declinationis tempus breue fiat neque omnino facilè, nec omnino caſuum acceſsionis expers, neminem futurum arbitror, qui de hoc morbo num augeatur ambigat; Rurſus ſi fiant his omnia contraria, tardet ſcilicet acceſſionis initium, longitudo verò & vehe-

mentia minor extet; ceſſet etiam malignitas, & iis qui ſuperueniunt caſibus minoribus factis ac ſimplicioribus, vel omnino non ſuperuenientibus, intermiſſione verò, vel declinatione etiam tolleratu facili, ac longa ſuccedente, omneſque acceſsionis caſus auferent, maniſeſtiſsima hæc erunt declinationis inditia, ſicuti priora augumenti; Cum verò quæ ad acceſsiones duas pertinent, æqualia fuerint, morbum conſiſtere demonſtrant. Licet tamen nonnunquàm, & vna omnibus aliis præcedentibus, reliquíſque ſubſequentibus, maior ſit, in qua morbus conſiſtit; ad tres verò acceſsiones in acutis morbis ſtatus tempus extendi, non admodum accidit, in diuturnis, verò non ſolum ad totidem, ſed etiam longè plurimas extenditur, ſemper autem acceſsionum æqualitate cognoſcitur; Verùm non ſolùm ex acceſ-

ſionibus præſentia tempora (hac quam inuenimus ratione) cognoſcemus, ſed etiam quæ adhuc futura ſunt præuidebimus; Vnum enim quódque ex dictis ſua quantitate id præmonſtrabit; ſiquidem acceſsio plurimo anticipans tempore, & longius atque vehementius affligens, effatu dignum indicabit augumentum, & velocem eſſe morbi motum, atque haud ita multo poſt in ſuo vigore futurum. Neque.n. fieri poteſt, vt magna incrementa ſuſcipientibus acceſsionibus, non proxima ſit morbi conſiſtentia; contraria verò acceſsio, quæ ſcilicet parua faciat incrementa, omnium eorum quæ diximus, quantum ad hoc attinet, longius diſtare futurum morbi vigorem oſtendit; Cum itaqꝫ qua ratione acceſsionum adinuicem incrementa, præſentes morborum conſtitutiones declarent, futuras verò prænuntient, do-

euerimus, quomodo id quoque mox apparentia efficiant, iam perquirere agrediamur.

Mox apparentia qua ratione morbi tempora indicent. Cap. VI.

VNIVERSALIA morbi tempora quantum extendi debeant, ex morbis ipsis primùm, demum ex anni temporibus, deinceps autem ex accessionũ inuicem incrementis (his quas hactenus docuimus rationibus) cõiectari oportet. Verum cum hæc ad temporũ morborum exquisitam cognitionem nõ sufficiant, sed habeant aliquid tantum artificiosæ coniecturæ; si exquisitam adipisci voluerimus notitiam, quod deinceps in prælegato aphorismo scribitur perpendendum erit; id autem est, ut præter

hæc omnia dicta, ex post apparentibus quoq; vniuersalia iudicemus tẽpora, in quibus prima & præcipua signa sunt, quibus exquisitè valeamus præsentia quidem tempora cognoscere, futura verò præuidere (vtrũque enim mox apparentia efficiunt.) At cũ mox apparentia generatim dicantur omnia symptomata, siue signa, quæ morborum inuasionem insequuntur, quarum alia asidentia, alia decretoria, alia cruditatis & coctionis & salutis & mortis, alibi vocari mostrauimus; ipsum de omnibus huiusmodi mox apparentibus hic non loqui, certum est (quando & asidentia & decretoria vocata signa nullam habeant constitutionem morborum iudicandi facultatem) sed de cruditatis & coctionis tantũ signis intelligit; Vnde & in fine aphorismi mox apparentiũ, morborũ constitutiones declarantium adducens exẽplum, sputorum,

vrinarum, & alui excrementorum tãtum meminit, quæ omnia cruditatis & coctionis indicia existere, sicuti & quid coctio sit, alibi traditũ est; Qua aũt ratione huiusmodi coctionis signa præsentia morbi tempora narrẽt, inquiramus primũ, deinceps verò & quo modo futura quoque prænuncient, inuestigabimus. Non itaque artificiosa tantum coniectura, vti ex aliis antedictis, ex ipsis coctionis signis (quæ mox apparentia uocauit Hypp.) morborum cognoscimus præsentia tempora, sed exquisita quoque cognitione ac certa sciẽtia; idq; secundum eã quam in libro de morborum tẽporibus rationẽ docuimus. Ea autẽ est, ut quousq; nõ adsunt manifestæ coctionis signa, adhuc morbi principiũ perdurare cognoscas; cũ manifesta coctione morbi finiri principiũ, ibi traditũ sit. Quã ob rẽ apparẽtibus uel cruditatis, uel debilis, occultæ ue

coctionis signis, principium adesse significatur. Est autem cruditatis nota, vrina aquea, debilis verò vel occultæ coctionis, quando ex aquosa subpallida fuerit facta, & si turbulenta etiam apparuerit, talísque permanserit, hæc quoque debilis coctionis est signum, & russa etiam & tenuis eiusdem generis est, quorum nullum principium iam finitum esse ostendit. Sic et in laterum & pulmonum pasionibus, nihil omnino expuere, sed siccam tantùmodo tussim habere, tale quiddam est, quale in vrinis extreme crudum, quod aquosum nominauimus; quod si ab eo quod est nihil expuere, ad expuere, verùm liquida & omnino cruda, fiat transmutatio, liquet quòd debilis & occulta est huiusmodi coctio, & nondum principium esse finitũ, quando manifesta egeat finis eius coctione. Qua quidem manifesta coctione appa-

rente, morbi adesse augumentum percipimus, & quousque perfecta non apparuit coctio, continuo morbum augeri scimus. Signa autem manifestæ coctionis sunt, sola nebula alba, vel suspensio æqualis, continua atque alba, & etiam rubens nebula, & subsidentia talis, & sine subsidētia bene colorata vrina, & crassitudine mediocris, manifestæ coctionis est signum, quo incrementum morbi ostenditur. Simili modo & in sputis cum ex multis & aquosis, pauca & cocta expui ceperint, increscit morbus, ac reliquo abhinc ad statum vsque omni tempore semper eo plura ac meliora & facilius expuente, incrementum augetur. Status verò cum tempus sit, in quo maximè coctiones fiant, dum vrget facile nobis coctionis ratione innotescit. Vbi.n. in generatione sanici dolores & febres augeantur, & maxima coctio, qualis in

morbi uigore perficitur, ſanici generatio ni adſimiletur, eam quoqꝫ vehementiora concomitari ſymptomata neceſſum eſt, quapropter dicebat Hypp. in principiis quidē & fine omnia ſunt imbecilliora, in ſtatu verò fortiora; & alibi, vbi morbus peracutus eſt ſtatim extremos habet labores, quos cũ adeſſe conſpexeris, tunc maximè fieri coctionem coniicies, & per conſequens incrementũ præteriiſſe, ſtatum verò in eſſe; quo etiam tempore per fectæ coctionis ſigna intueberis. Nebula quidem ſola, aut quibuſdã bonis ſuſpenſionibus factis, ſtatus tẽpus nondum adeſt; ac multo minus cum hæc ipſa defuerint, niſi forte morbus valdè bilioſus extiterit. Perfecta igitur coctio eſt, cũ in vrinis ſubſiderit aliquid albũ, leue, æquale, & continuum; ſimiliter & ſputa hoc tẽpore exquiſitè cocta, & multa, & ſiue difficultate educuntur, ſæpe tamen in morbis

nullum ſenſibile tempus inuenitur huiuſmodi, ſed habente adhuc quarta, (ſi ita contigerit) acceſsione indicia augumẽti, quinta ſuperueniet acceſsione declinationis principiũ, quoniã videlicet ſtatus momẽtaneus extiterit, adeò vt nemo cũ adeſſet agnouerit; ſed vt exquiſitè dignoſcatur primũ declinationis tẽpus ſit neceſſarium; quod etiã & in morborum augumentis ſæpe euenire cõſueuit; nam prior aliquãdo acceſsio principiũ ſimul habuit,& aſcenſum, & vigorem.ſ.in prima ſui parte principiũ,deinde aſcenſum, poſtremo verò ſtatum, deinceps ſecunda acceſsio manifeſtè videtur declinare; qua præſente qualis fuerit quæ præceſſit,dignoſcitur.Pari præterea ratione cũ imbecilliora reddi videbis accidẽtia, coctionémq; minui, paucis adhuc eã requirentibus ſuccis,& iam ſtatum finitũ eſſe, declinationẽ verò aduẽtaſſe cognoſcas;

& maximè vrinis perfectiſsimè coctis ap parentibus; ac ſputis pariter exquiſitè coctis eductis, ac ſine moleſtia, eorúmq; copia diminuta, doloréque non amplius vrgente, Et ſic itaque vniuerſalia morbi tempora, aut cum fiunt, aut nuper facta, in morbis percipere ex mox apparentibus poteris.

Tempora adhuc futura, ex mox apparentibus quo modo præcognoſci debeant. Cap. VII.

MORBORVM tempora vel cum dum fiunt, vel nuper facta, quo pacto tum ex acceſſionum incrementis, tum ex mox apparentibus cognoſcantur, iam docuimus. Verùm cum generoſo medico, haud præſentia tantum cognoſcere ſufficiat tēpora, quo etiam modo adhuc futura præcognoſcere liceat, tū ex

ipso morbo, tum ex anni tempore, tum etiam ex ipsis accessionibus, iam tradidimus. At cum, sicuti diximus, ea quæ hactenus habita est eorum præcognitio coniecturalis sit, & nõ exquisita; ex eisdem mox apparentibus eorundem futurorum præcognitionem, non artificiosæ tantum coniecturæ quidpiam habentem, sed absolutam atque scientificam, docere opportunũ est. Quando omnis ratio tum præsagiendi, tum etiam curandi cogat, nihil tam esse studiosè discendũ, quã futuri status prænotionem, citra quam (vt infra clarius apparebit) nihil certi de ægri futura morte, saluté ve pronuntiare possumus. Similiter num crisis futura sit, & si sit ventura, quando, & qualis erit, præsciri nequeat, ni status præsensio habeatur; præterea nec recta vti victus ratione, sine ea, possumus, vbi ipsa futuro morbi vigore præ-

ſcribatur. Quam ob rem maximum hoc eſt artis huius opus, & cæteris omnibus anteferēdum, ipſius ſcilicet futuri ſtatus præcognitio, eadē ratione & principium & augumentum multo etiã antea quàm fiant præcognoſcere præſtat. Qua igitur ratione, cum nondum adſint vniuerſalia tēpora, ex mox apparentibus præuideri poſsint, ipſe Hypp. docet, inquiens in noſtro aphoriſmo, ſi ſtatim incipiente morbo apparuerint coctionis ſigna, breuem futurum morbum portendunt, cum enim cuiuſqꝫ noſtri corporis, partlculæ ſuperfluitas, illam, quæ parti ineſt diſpoſitionem oſtendat, ſi reiectæ ſuperfluitates exquiſitè ſimiles illis fuerint, quæ ſanis aduenire ſolent, perfectiſsimæ coctæ apparebunt; integrámque earum partium, quarum ſuperfluitates extant, ſanitatem ateſtantur, ſi verò aliquo modo impediantur, à naturalíque receſſerint

habitu

habitu,tantũ eas læſas eſſe demoſtrant, quantum ipſæ à naturali declinauerint forma. Quam ab rem cum illi quod ſecundum naturam eſt, maximè contrarium crudum extet, iure fit, vt maximã patiẽtium membrorum imbecillitatem craditatis denotent ſigna, coctionis verò indicia tantam adeſſe in diſpoſitionẽ ateſtantur,quantum à ſignis perfectiſsimæ coctionis diſtant. Vnde & in primo vulgarium morborum dixit Hypp. coctiones vbiq; opportunas eſſe,& celeritatem iudicii,& ſecuritatem ſanitatis dẽſtrare. Verùm licet ex mox apparentibus exquiſitè ſutura præcognoſcãtur tempora; id tamen non ſemper prima vel ſecunda die aſſequi poſſumus, ſed ſolummodo ſi morbus in primis quatuor diebus,vel in ſecundis decernetur, nos ſtatim prima die exquiſitè præuidere morbi ſtatum poterimus. At ſi lon-

gior futurus ſit morbus, non prima, aut ſecunda ſtatim die, (per diem autem noctem quoque intelligimus adeo vt ſpatium viginti quatuor horarum ſit) exquiſitè ſtatus præuideri poteſt; ſed artificioſa tantum coniectura, ſi verò deinceps ſingulorum aduenientium quaternariorum ſigna diligẽter conſiderabis, & ipſum quoque ſtatus tempus, exquiſita aſſequi poteris præcognitione, vnde dicebat Hypp. oportet à prima die conſiderare, & in ſingulis adiectis quaternariis animaduertere, nec te latebit, quo ſe morbus conuertetur. Et quanuis in morbis primum ſeptenarium progreſſuris, futurus ſtatus prima die exquiſitè nõ præſciatur; id tamen haud multum refert; quando id cognitu in his morbis, nec admodum ſit neceſſarium; cuius.n. gratia tali ægemus præcognitione, id iã habuimus, victus.ſ. formam congruam

constituere, cum status post multos dies sit subsecuturus. Quare si quarto vel quinto die status futurus sit, ac talẽ quis institueret victum, qualem, si die quadragesimo morbus esset finiturus, id maximum esset absurdum. Medicum igitur, qui prima, vel saltem secunda die, morbum primum septenarium pertransire non debere, non præcognouerit, plurimum certè erraturum, sit verisimile. Qua autem ratione, id præuideatur ipse Hypp. docet, inquiens. Mitissimæ febres quæ cum signis securissimis fiunt, quarto die vel prius finiunt, atquæ malignitate excellunt, & cum signis grauissimis accidunt, quarto die occidũt, vel antea; Mitissimas itaque febres malignissimis opponens, neutras quartum transcendere diem, sed has quidem omnino solui, illas verò interficere, ostendit; si aliquis igitur acutè febriens primo statim die

nullum habeat periculoſum ſignum, verum inſuper omnia ſalutaria, vrinam autem mingat bene coloratam ac mediocriter craſſam, hunc medico artis operibus exercitato, in primis quatuor diebus à morbo liberum fore, in propatulo erit, & eo magis ſi nebula aliqua, vel ſuſpenſio optima ibi afforet, atque etiam tanto plus ſi bona adfuerit ſubſidentia. Sicuti verò acuta febris, quæ prima die omnia tutiſsima habet ſigna, in primo decretorium dierum periodo ſoluitur, ſic quæ iſti proxima adiacet, diem ſeptimã non tranſcendet. Sed quænam hæc eſt, illa .ſ. cui non omnia ſtatim prima die tutiſsima inſunt ſigna, ſed tuta ſolum, quare nec amplius mitiſsima, ſed tantùm mitis hæc ab ipſo vocatur Hyppo. Vnde ſi primo ſtatim die ſit febris acuta, & non ſupremè, cum tutis ſignis, & non tutiſſimis, hæc ad ſecundum progredietur

quaternarium. Pari ratione maligna cum grauibus facta signis, quantũ abest à malignissima & cũ grauissimis signis inuadente, tanto mortem adfert tardiorem. Mites autem & mitissimas, & malignas & malignissimas quo modo distinguere oportet, alibi iam tradidimus; sicuti quod tuta & tutissima, & grauia & grauissima signa, eandem uim non habent. Quod nisi prius sciueris, ac signorum vires distinxeris, (sed potius hæc quidem bona, hæc verò mala simpliciter esse opinaberis) tanquam vetulæ cãtilenam, quæ ab Hypp. scripta sunt leges; nullámque ex hoc libro percipies vtilitatem. Si verò hæc omnia diligenter contemplatus fueris, num morbus primo, vel secundo quaternario finiri debeat, prima vel saltem secunda die, præuidebis. Verùm cum in morbis primo quaternario finituris, ma-

nifeſtæ coctionis ſignũ prima ſtatim die apparere ſit neceſſe, iam in his morbis principium tranſgreſſum eſt; non.n. incepiſſe, eſt impoſsibile; fieri enim nequit, vt morbus aliquis proprium recipiat ſtatum, non præcedente principio, & augumẽto. Extremè licet breue horũ vtrunq; temporum fieri ſæpius contingat, adeo vt in primo ſtatim die (vt in peracutis accidit) multotiens ad ſtatum perueniat morbus. Quorum quidem acutorum principiorum ac augumentorum, futuris finis præcognitionem inquirere non oportet, ſed ſatis putare, ſi dum adſunt, cognoſci poſſunt, vel cum quàm primũ ad ſubſequens tempus conuertuntur; manifeſtè depræhendantur. Eſt autem communis talium principiorum, atque aſcenſum cognitio cum primis acceſsionis partibus; idem enim & huius, & vniuerſi morbi principium atque aſcenſus

eſt, nam neque ipſa ſtatim incipit à ſtatu, cum id ne cogitatione quidem aſſequi poſsit. Quinimo nec ſtatus ipſe, cũ prima inuadit die præſenſione æget, ſed cognitione ſolùm, quæ quo acquiratur modo ſuperiori capite mõſtrauimus. Cum itaque in morbis omnibus, qui primo ſeptenario vel quanto vis citius finiri conſueuerunt; uniuerſam rationem tũ cognoſcendorum præſentium, tum præuidendorum futurorum vniuerſalium tẽporum, iã docuerimus. Ad eos qui vultra primam ſeptimanam extendi debẽt morbos, accedamus. In quibus & ſi primo die exquiſita haberi non poſsit futurorum temporum præſenſio, ea tamen artificioſa quadam coniectura, etiam à principio præcognoſcere non interdicitur. Deinceps verò quo proximius acceſſerimus, ſingulorum aduenientium quaternariorum ſignis attendentes, ex-

quiſitam quoque nanciſcemur eorum præſenſionem, ſecundum eam, quam nunc apperiemus rationem. Cum itaque nō ſolum manifeſtæ coctionis ſignũ non apparuerit, ſed etiam cruditatis indicia adſunt, non tantùm morbum in principio cōſiſtere exquiſitè ſcimus, ſed etiam ipſum prima ſeptimana finem nō conſequturum certò præuidemus. Quã do qui primis ſeptem diebus finiri morbus debet, manifeſtam vel debilem admi nus coctionem prima die oſtendat oportet. Verùm ad quantum tempus tum principium, tum reliqua protrahentur morbi tempora, primis diebus exquiſitè præcognoſcere non poſſumus, ſed ſola tantùm artificioſa coniectura. Coniecturantes enim prima die, ad plurimos extendi debere dies principium, de reliquorum quoque totius morbi temporũ extenſione ſuſpicari licebit, proportio-

nantur enim adinuicem vniuersalia morbi tempora. Quamobrem in morbis primam septimanam egredientibus, vt primis diebus futurũ principii finẽ prævideamus expedit, tũ ob se ipsum, tũ ob coniecturalẽ vniuersi morbi præsensionem. Futurũ aũt principii finem præsentiemus, præsentia cruditatis, vel occultæ coctionis signa, quantum à manifestæ coctionis signis distent contẽplantes. Totũ namq; tẽpus quod generationẽ manifestæ coctionis præcedere oportet, principio atribuendũ est. Quãtum verò adhuc præsentibus signis deficiat, ad illud manifestæ coctionis indicium, cognosces, (si parum quidem desit exquisitè, si verò plurimum artificiosa tantùm coniectura) primum quantum inuicem distent, ac superabundent, & cruditatis signa, & coctionis, considerans, (nam & cruditatis signa non paruam inter se diffe-

rentiam habent, adhuc autem magis et coctionis) deinde & morbi motum, & naturam, & tempus anni, & regionem, & ipsius laborantis tempericm, atque ætatem perpendens; Si itaque integræ cruditatis signa in primis quatuor diebus apparuerint, longum erit huic morbo principium; quod si morbus quoque suapte natura diuturnus fuerit, vt quotidiana febris, ac tardè in ea æger moueri videatur, ac quodammodo succendi & sufocari, & tempus anni hyens fuerit, & regio frigida, ætásque ac tēperies patientis ad frigidum quoque declinauerit, multo maiori opus erit tempore intermedio, ad hoc vt manifestæ coctionis signum generetur, quod totum tempus principio est condonandum; Adeo vt non modo neque intra septimum, sed neque etiam decima quarta die quispiã habere poterit, manifestæ coctionis si-

gnum. Si verò mediocris cruditatis notæ primis diebus conſpiciantur, longum quidem & hoc erit principium, ſed non priori ſimile. At ſi parua fuerint cruditatis ſigna, futurum & principii tempus paucum erit, adhuc autem breuius vbi oCultæ vel imbecillæ coctionis viſuntur notæ. Perpetuò tamen quibuſcunq; apparentibus ſignis, nunc magis, nunc minus, erit aut diuturnum, aut breue, prout ea omnia quæ retulimus, morbi, inquã, naturam, motum, tempus anni, regionẽ, ægri temperaturam & ætatem, vel feſtinare, vel remorari coctiones, acciderit. His enim accelerantibus vel breuius, vel minus diuturnum, remorantibus verò vel longius vel minus breue morbi principium redditur. Hic præterea, & ea quoque quæ ab Hypp. longioris temporis ſignificatiua dicuntur addere opportunum eſt, de quibus cum in ſequen-

tibus plenior habendus sit sermo, nunc ex. gratia huius tantum meminisse aphorismi sufficiat. Frigidi sudores cum acuta quidem febre mortem significāt; cum mitiori verò prolixitatem; nam si in primis diebus præualentibus adhuc cruditatis signis, aliquæ huiusmodi notæ apparuerint, principii tempori addunt. Sic itaque primis diebus aliquam euenturi finis principii artificiosa coniectura præcognitionem habebimus, exquisitius autem, & magis certè ipsum præcognosceremus si superuenientibus quaternariis mentem adhibuerimus. Nam primus qui debilis coctionis signum ostendit; ipse manifestius reliquū principii indicabit, (si vniuersum illud tempus, in quo nullum manifestæ coctionis signum cernitur, principium esse, pro comperto habueris) ad hoc namque respiciens, non erit amplius difficile inuenire, si in tot

primis diebus, ab his quæ primo die apparuerunt, tot iã abſceſſerint, quot erũt reliqua transigenda, vſque ad manifeſtam coctionem. Et ſic morbi præuidetur principium nunc quidem coniectura artis non experte, nunc verò exquiſitius & certius. Pari ratione & reliqua tempora, ipſis primis quoque diebus hac poterimus præuidere coniectura. Si enim principium longum fore præcognoſcimus, longius etiam & aſcenſus tempus erit, & ſtatus conſimilier poſt multum occurret tempus, ſic & morbi ſolutio. Si verò breuius principium futurum præſenties, reliqua quoq; tempora breuiora fore artificioſa poteris ſuſpicari coniectura. Exquiſitius autem ipſa quoque præcognoſces, ſi ſuccedentes intueberis quaternarios ſingulos, eadem, quam in principii exquiſita præcognitione docuimus, ratione, de qua cum etiam in-

ſerius clarius agere oporteat(nunc hæc ſufficere oppinantes) Morborum iam iam aggrediamur mutationes vniuerſa, vt à principio propoſuimus.

Quid Criſis ſit, & quo præſens euaſura ſit, dignoſcendi ratio. Cap. VIII.

ETSI noſtrum in hoc libro propoſitum fuerit, omnium in morbis mutationum, præſentium quidem cognitionẽ, futurarum verò præuidentiam, tradere; vniuerſalium nihilominus temporum tũ cognitionem, tum præſenſionem prius docuiſſe oportuit; quod cum hactenus abundè perfecerimus; ipſarum morborum mutationũ, iam inſtitutionẽ aggrediamur. Et cum multiplices huiuſmodi in morbis mutationes contingant, de ſingulis ſeparatim tractare opportunũ fue

rit. Sunt autem omnium in morbis mutationum ſex differentiæ, vel enim ſubitò ad ſanitatem veniunt, vel ſubitò interimunt, vel paulatim horum vtrúnq; contingit, vel mixtim, paulatim quidem, aut. ſ. morbo decreſcente, vel ægri viribus ſuccumbentibus; mixtim verò quãdo ſubita aliqua ad melius, vel peius cõmutatio facta fuerit, deinceps vſque ad omnimodam ſolutionem, vel mortem reliquum tempus fuerit abſumptum. Quarum omnium mutationum, cum prima, natura quæ præter naturam ſunt ſuperãte, perficiatur, optima eſt, crisísq; per excellentiam appellatur. Ex permutationibus verò reliquis, quæ ad ſubitã terminatur mortẽ, mala nominatur criſis, quæ verò aliquam effatu dignã mutationem faciunt, non tamen integram ſolutionem vel mortem, imperfectæ criſes vocantur, ſicuti quæ ſenſim emorien

te vel virtute, vel morbo accidunt, simpliciter solutiones dicuntur, & non crises. Crisis autem nomẽ inde ortum putandum est; quod eam plurimis ac vehementibus accidentibus tum præcedentibus, tum concomitantibus, vnde nõ paruus inspicientes inuadat timor, cum quispiam vulgaris homo istis adesset (re ipsa cogente) ita pronunciauerit, tunc de ægrotantis vita iudicium agi; neque.n. medicorum aliquis primus id nomen inuenit, cum generosum medicum neque turbari, neq; futurum euentum ignorare deceat, omnino enim fuit necessarium vt qui præsens esset cõturbaretur, atq; ideo exclamaret, & crisim idest iudicium rem ipsam nominaret; quod deinceps nomẽ à medicis quoq; receptum est, quærentibus potius quo pacto ipsa præcognoscatur, quàm quo vocetur nomine; quando quoquomodo appelletur dummodo

rem

rem ipſam intelligas, minimè curand impedies rationem. At cum ea quæ te nemus, alios docere non liceat, ni pro rebus ipſis nominibus vtamur; ne nos inutiles nominum diſceptatio interturbet, hæc in primis præfari operæpretium duximus; Quibus ſic præmiſsis, de omniũ prima, quam optimã eſſe, & criſim ſimpliciter uocari mõſtrauimus, agamus primùm, deinceps verò & de reliquis. Criſis itaqꝫ ſimpliciter vocata, eſt ſubita ad ſanitatem conuerſio, quibuſdam ſubitis excretionibus, aut effatu dignis abſceſsibus facta, (quicunqꝫ enim abſqꝫ ratione quieuerint, malignius retrocedunt) antecedentéque huiuſmodi excretiones, & abſceſſus, non mediocri in corpore ægrotantis perturbatione. Vnde & anxietates, & vigiliæ, & demẽtiæ, & graues ſomni, & difficiles anhelitus, & allucinationes, vertigines, difficiles ſenſus, capi-

tis,colli,ſtomachi, & multorum aliorum membrorum dolores, nonnullis verò au rium ſonitus, & vanæ ante oculos ap- parent imagines, & lachrimæ inuoluntariæ efflunt, & vrina retinetur,& labrũ agitatur, aut aliquid tremulum fit; Obli uio,& præſentiũ ignorãtia, & vehemens accidit rigor; & plurimum acceſsio con ſuetam anticipat horam,& multus æſtus ſitíſque intollerabilis ſequitur,clamant, & ſaliunt ſicuti ſurentes, neq; in eodem ſitu poſſunt recumbere; deinde repente multus ſudor erumpit, aut vomitus aliquis non paucus inſequitur, aut venter ſubitò ſoluitur, aut abundans fit fluxus ſanguinis, aut hæc omnia ſimul contingunt. Quam ob rem & quo præſens cri ſis ſit euaſura,dignoſcere, & quæ adhuc futura eſt,præuidere oportet. Et licet co gnitio de præſentis criſis euentu, nõ mul tum diſtet à præcognitione eiuſdem fu-

turæ,ex eadem.n.contemplatione vtraque perficitur,melius nihilominus erit, prius de præsentis euentu agere, deinde verò de futura. Primũ igitur & maximũ instantis bonæ crisis indicium,coctiones sunt, siquidem millies dum crises fiunt aderis,neminem vnquam intereuntem videbis, qui præcedentibus perfectis coctionibus crisim patiatur. Verùm cum & vrina, & sputum,& alui excremẽta coctionis indicia sint; non tamen æqua omnium horum signorum dignitas est extimanda. Sed in morbis quidem thoracis ac pulmonum præcipuè sputa sunt animaduertenda,non tamen vrinarũ cõtemplatio negligenda; quinimo excrementa quoqꝫ alui inspicito. Si verò tantùm febricitẽt sine alicuius visceris passione, vel epatis,splenis, renum, vel uesicæ inflamatione, maximè vrinis animum adhibere oportet; sicuti si circa ventriculum

paſsio ſit, primùm alui excrementa con templato, deinde neque vrinas negligito. Semper autem cum febris aderit, ſiue ex ſola humorum putredine accenſa ſit, ſiue ex membro inflamationem patiente, præcipuè vrinas inſpiciendas cenſeo; Atque inde coctiones cognoſcēdas. Secundum autem bonæ inſtantis criſis ſignum eſt; quod in aliqua cretica die fiat, ac à die indicatoria (cui anexa ſit diei indicantis potentia) antea indicetur. Deinceps verò & morbi morem, & ſpeciem, inſpicere oportet. Mos enim ſi mitis ac moderatus extiterit, bonam fore criſim ſperabimus. Si verò prauus atque malignus, non bonam ſuſpicabimur; Speciem intuebimur, num formæ morbi excretio reſpondeat, perpendentes. Vrgente nanque ardente febre, vel ſanguis è naribus profluet, vel poſt vehementem rigorem ſudor

multus, & calidus per totum emanabit corpus; aut per vomitum, aut per aluum, aliquod biliosum excernetur; Ita & tertiana vomitibus, & excrementis biliosis,& sudoribus toto corpore fluentibus finiri debet;Plurimum autem pituitæ in quotidianis febribus excernitur, & multi in toto corpore sudores fiunt;Finit autem & phrenitim sudor multus,& præcipuè si ex capite multus & calidus fluxerit,sudante simul reliquo corpore;Cõtingit aliquando etiam per sanguinem è naribus fluentem phrenitidem finiri. Non tamen letargus aut peripneumonia fluxum sanguinis amant; Inter ipsas autem pleuritis medium obtinet locum, minus enim quàm febris ardens & phrenitis, magis autem quàm peripneumonia, atque letargus, profluuio sanguinis soluitur. Soluit etiam lienis & hepatis inflamationes sanguis è,

naribus profluens, cum hæc viscera vnà cum acutis febribus habent inflamationes. Et omnes quæ sub præcordiis fiunt calidæ atque acutæ inflammationes, fluxu sanguinis finiuntur; oportet autẽ per directum sanguinem fluere; ex dextra quidem nare, hepate patiẽte, vel locis sub dextris præcordiis positis, ex sinistra autem liene & locis vicinis. Iuuat autẽ sudor bonus omnes quæ iuxta præcordia sunt inflammationes calidas & acutas. Hepatis verò conuexæ partes patientes, tribus præcipue modis crisis obediunt, fluxibus sanguinis ex dextra nare, & sudoribus bonis, & vrinis abundantibus, cauæ autem partes, biliosis excrementis, atque sudoribus, nonnunquam verò & vomitibus; Magis autem per urinas expurgari postulant, quàm conuexæ hepatis partes, omnia ea, quæ vel in partibus renum vel visicæ labo-

rant. Sicuti loca ad thoracem pertinen tia ſputis ex pulmone. Sudores verò omnibus febribus proprii ſunt, & præci puè ardentibus. Iuuant autem non parum & efferuentes inflammationes, quan do, ſicuti antea diximus, vnà cum coctionibus emanauerint. Finiunt etiam & quotidianas febres, ſimul vomitibus, at que excrementis pituitoſis adiunctis; & quartanas quoq; ſi atra ſimul ac varia excernantur. Semitertianas verò, ſi bi lioſa ſimul & pituitoſa. Finiunt quoq; pa rotides, letargos, & reliquos omnes capi tis affectus. Aliíque decubitus, omnes diuturnas febres ſecurè finire conſueuerunt. Sed nondum de diuturnis morbis dicere propoſuimus. Nam repentinæ mutationes acutorum ſunt, quarum optimam, qualis ſit, nunc narramus; quæ videlicet ſine coctione perfecta non eſt, & quæ in aliquo die iudicatorio fit, ac

præterea ab aliquo indicatorio antea in dicata,& crisis motum morbo conuenientem obtinens, secundũ paulo ante recensitam rationem. Præter hæc autem hortor vt etiam ægrotantis ætatem, ac naturam, nec non ante actum victum, regionem, anni tempus, ac præsentis temporis statum, cõsideres; Si enim quemad modum morbus fortè biliosus est, hæc etiam singula æquè biliosa sint, oportet bilem crisi expurgari; Sicuti si pituita superabundauerit, ea vacuari debet; Variis verò superfluentibus humoribus variam oportet esse euacuationem. Cum autem hæc vniuersa bene tibi fuerint explorata, iam instantis crisis cognosces euentum; At quo adhuc certior, huiusmodi reddatur cognitio, iam euentus ipsi sunt contẽplandi. Si enim ægrotante crisim passo, febris soluatur, atq; ab aliis accidentibus liberetur, & melius fuerit

coloratus, pro ratione euacuationis, cũ melioribus pulſibus, & ad ſurgẽdum robuſtior, hæc optima criſis eſt; Si verò ex his aliquid deſit, tantũ ab optima deficit, quãta eſt eius quod deeſt vis; Et ſic quidem vrgentis criſis euentum dignoſcere oportet, futuram verò quo præuidere valeamus iam mõſtrare aggrediamur.

Optimæ Criſis, futuræ adhuc, præcogneſcendi ratio. Cap. IX.

FVTVRAE criſis præcognitio non multùm diſtat à præmoſtrata inſtantis criſis, euentus cognitione; Cum ex eadem contemplatione vtráque perficiatur. In hoc tamen differunt, quòd de præſente, num bona ſit ſolùm quærimus cognoſcere. De futura verò primùm num

fiet, secundo num si fiet, erit bona, tertio quo fiet tempore, & quarto quo eueniet modo, præuidere operæpretium est. Quæ omnia ex specie, ex vehementia, ex more, ac ex motu ipsius morbi maximè præcognoscuntur, nec non ex consideratione temporis anni, regionis, & aliorum, quæ eiusdem sunt ordinis, ac etiam ex accidentibus, quæ vnà cũ crisi ab initio inuadunt, vel paululum anticipant, quæ propriè critica nominãtur. Verùm cũ non vniuersa hæc, eorũ vnũ quodq;, vel simul cuncta indeterminatè indicẽt, sed certa tantùm ac distincta ratione, ex ipsorum his vel illis, hoc vel illud, præuideamus; Hanc nos docere rationem operæpretium est; Num itaque morbus per crisim finiri, vel per simplicẽ solutionem solui debeat; ex ipsa morbi specie, atque magnitudine præuidetur; Siquidem acutorum tantũmodo morborũ crises fiunt,

diuturni verò morbi ſimpliciter ſolui cõ ſueuerunt. At cum nec omnes acuti morbi criſim patiantur, quando eorũ quoq; aliqui ſimplicem inire conſpiciantur ſolutionem; num conſequutura ſit criſis, ex morbi contemplari oportet magnitudine. Si quidem magni iudicantur omnino, parui verò ſoluuntur ſolùm. Manifeſtioris igitur doctrinæ gratia, ducatur ad exemplum ægrotus ardente febre correptus; hunc criſim paſſurum, tũ ex morbi ſpecie, tum etiã ex magnitudine præuidebimus, quod ſi regio, tempus anni, ætas, & temperies ægri, & conſimilia, ad calidum vergentia, morbi acuitati conſentiant, adhuc certius criſim expectare conuenit. Vtrum verò optima, maláue, futura ſit criſis, tum ægroti virium robur, tum etiam morem inſpiciendo præſenties. Vnde ſi ardens, quam propoſuimus febrem, benigna ſit; quod ex ſalu-

bribus depræhenditur signis (quæ autem hæc sint alibi docuimus) optimam sperare debemus futuram crisim . Magísque, si id quoque validæ ægrotantiũ vires, atestentur; Sed num vires futuram optimam crisim arguant, impediánt ue, cognosces, ipsarum robur, morbi magnitudinem, ac futurum statum contemplando; sine quorum trium cognitione, nihil de futura salute inuestigare contingit; Sicuti nec nunquid aliquis portando oneri sufficiet, scire possumus, hominis robore, oneris magnitudine, & viæ longitudine antea non perspecta. Aegri nanque vires portanti onus, morbi verò magnitudo oneri, tempus autem quod usq; ad statum extenditur, longitudini viæ respondet. Quamobrem quæ ardéns præposita est febris, cum acutus ac magnus morbus sit , futuram indicat crisim , cum verò salubris quoque, siue benigna

extet, futuram crisim optimam etiam so re præmonet. Verũ cum optima crisis in ipso statu, vt infra mõstrabimus, sem per fiat, status verò nunc citius, nunc verò tardius multo in morbis contingat, viresque non in omnibus, ac semper, æquali reperiantur robore; si in proposita febre vires poterint validæ usque ad status tempus seruari, optima sequetur crisis, integréq; liberabitur æger; At si ante statum, vires ob ipsarum imbecillitatem succumbant, non solum optima non fiet crisis, sed æger morietur (quantunuis morbo ex sui natura salubri existente) quando tunc primùm ægrotantẽ mori sit necessarium, vbi vires morbo succubuerint. Crisis autem post quantum tempus expectanda sit, vniuersalium tẽporum præcognitio, ac futuri præcipuè status, docebit; cũ nanq; optimã crisim, ante perfectam coctionẽ fieri non posse

dixerimus, nec exquisitam coctionẽ ante ipsum statum, status tempore optimã aduenire crisim necessarium est; Quapropter si præfatus æger statim prima die manifestissima habuerit coctionis signa, in primo omnino quaternario morbum scimus finiturum per crisim. Certa verò crisis dies ex ipso morbi motu præuidebitur. Nam cum qui in primo quaternario crisim habiturus morbus est, peracutus sit oporteat, vel febris erit synochus, vel continua, quæ per tertium exacerbatur. At si synochus quarta die crisim expectabis, natura à propriis circuitibus ad crisim perueniente, si verò continua fuerit, cum in idem tempus crisim incidere oporteat, cum accessione, vel in tertia die vel in quinta crisim fieri cõuenit. Et hinc raro accidit vt die quarta fiat crisis, adeo vt bis tantùm toto tẽpore vitæ suæ id obseruasse videatur Ar

chigenes, ego verò ad hanc vsque horam semel solùm. Nam synochi raro eueniũt, & præsertim quod nullus comittatur error, huiusmodi enim semper meminisse oportet. In continuis verò sæpius ex quarto die ad quintum, vel tertium crisis transmutetur; quinimo si etiã quandoque quarto die iudicentur, ratione eius accessionis, quæ tertio die fit, id patiuntur; quæ enim circa horam vndecimam, (si ita contigerit) diei tertii accessio inuadit, vel tertia nocte, vel quarto die crisim inuehit. Verùm num die tertio vel quinto futura sit, morbi motus præmostrat, si velox enim motus sit, in tertio iudicabitur, in quinto verò si non adeo celeriter moueatur. Cum itaque prima die signum aliquod coctionis manifestum apparuerit, reliquis etiã omnibus nullum periculum protendentibus, tunc proculdubio scis, quod mor

bus primo quaternario salubriter necessariò soluetur; quòd si eius quoque magnitudo inspecta fuerit, etiam quòd crisi finietur præuidebis. Ex morbi verò motu quòd tertio vel quarto, vel quinto fiet, præsenties. Siquidem celer motus sit, tertio, si verò quodammodo tardior, quinto, at si febris synochus fuerit, ĩ quarto. Adiuuat verò motus celeritatem, morbi magnitudo, & anni tempus & regio & ætas & quæcunque alia amaræ bili conueniunt. Tarditati verò motus insunt contraria. Subiciatur rursus alius æger qui nullum habeat coctionis signũ manifestũ, nec in primo, nec in secundo die, nec tamen pernitiosum, sed omnino omnia sint absque periculo, saluabitur quidem & hic, sed in primo quaternario integrè non liberabitur, oportet autem diligenter mentem adhibere, nunquid aliquod signum manifestæ coctionis

nis in quarta appareat die. Nam ſi hoc fiet, neceſſe eſt vt die ſeptima æger liberetur, modò interim nullus admittatur error. Si verò ſalus per criſim ſit futura, vel ſine criſi, ex morbi noſcitur magnitudine; Liquet enim quòd ſi magnus fuerit, omnino per criſim finietur morbus, quòd ſi etiã motus adſit velocitas, multo magis id fiet; quòd ſi aliquis error circa ægrum cõmittatur, nõ magnus tamen, nihilominus ſperandum criſim die ſeptimo euẽturam; Si verò non multùm velociter moueatur, & aliquis interim error contingat, ad nonũ diem criſis tranſferetur; Rurſus itaque ſupponamus aliquem ſalubri morbo laborare, qui die quinta aliquod coctionis manifeſtæ ſignũ habeat, hic ſi morbus magnus extiterit & celeriter moueatur, vndecimo potius quã die decimo quarto criſim patietur, quòd ſi non adeò magnus nec ita

celerem habuerit motum, decimo quarto magis quàm vndecimo; Simul verò cum aliis est distinguendum, si & iuuenis fuerit, & natura biliosus, & tempus æstiuum, & in loco calido ægrotauerit, & prior victus & quæcunque præsenti atti nēt statui ad calorē declinauerint. Nam tūc omnino iste die vndecimo crisim patietur; Quemadmodum si omnia contraria iis, quæ dicta sunt, affuerint ægrotanti, in quarto decimo; quòd si nonnulla quidem aderint, nonnulla verò non, atq; interim aliquis accidat error, fieri nequit vt crisis die vndecimo sequatur, quinimo nec etiā aliquando die decimo quarto, vbi scilicet magis erratum fuerit; Sed si nullo errore cōtingente, mixta fuerint accidentia, hic medico opus erit exercitato, ac perspicaci, vt ea quæ maiorem vim habent signa, distinguat, & illi quæ ab ipsis ostenditur crisi, fidem adhibeat

certiorem,in hiſce adeò ambiguis præcognitionibus; ſi nanque neque in ipſo ſeptimo die,quod futurum eſt, exquiſitè præuidere licebit;in aliis tamē,inter ſeptimum & vndecimum exiſtentibus diebus, id certè præcognoſcemus; Nam ſi magnitudo & velocitas motus morbi, in eiſdem diebus intendantur, ac coctionis ſignis effatu digna acceſsio facta fuerit, huiuſmodi ægrotus die vndecimo criſim obtinebit;Sicuti ſi contra ſe habuerint,in quarto decimo;Subiciatur iterum ægrotus qui in morbo ſalubri in primis diebus (per primos autem dies, quaternarium primum intelligimus)tardiorem febris motum habeat,neque cum nimis vehementi calore, veruntamen cruditatis adſint ſigna; quòd quidem intra quartum decimum diem hic non liberabitur morbo,iam manifeſtum eſt;Si verò in illa ipſa die,vel poſtea, ex morbi tempo-

ribus distinguendum est; nam principii quidem signa, si diu permanserint, diuturnum morbũ fore significatur; Augumenti verò si in quarta vel septima die apparuerint, sperandum est aliquod in quarto decimo, sed in vndecimo determinabitur; Nam si hæc tria in eo die cõiuncta fuerint, & motus velocitas quæ sufficiens sumpserit incrementum, & febris magnitudo, ac præterea manifestius coctionis indicium, fiet crisis in quarta decima, adhuc autem magis, si & anni tẽpus, & ætas ægrotantis, ac temperies, & quæcumque alia his sunt proportionalia, ad crisim celeritatem cõtulerint; Si verò solùm coctionis signum manifestum die vndecimo appareat, nec tamen morbi magnitudo, ac motus velocitas festinauerint, tunc vltra decimum quartum diem crisis differetur; Sed si quidem anni tempus & ætas & cõsimilia ad frigidius de-

clinauerint, fortè ſperandum eſt morbi ſolutionem vigeſimo die ſequuturã; At ſi mixta ſigna fuerint,& dies decimus quartus coctionẽ inſigniter auxerit, die decimo ſeptimo criſis occurret; Si verò neq; die quarto decimo aliquid nouatũ fuerit quod ſit valde exquiſitũ, tunc ad diem decimũ ſeptimum eſt reſpiciendum,ſi.n. in eo aliquid ſignum apparuerit, id fidiſsimum erit, quanuis valde exiguum fuerit,vigeſimóq; die criſim futurã præmõſtrabit. Et ſic quidem omnes optimæ criſes,quæ die vigeſimo fiunt,vel citius,præuidentur,eadémq; ratione reliquas omnes optimas poſt vigeſimã diẽ contingentes,poterimus præcognoſcere, in ſingulis ſuperuenientibus quaternariis, tum morbi magnitudinem, tum motus celeritatem, tum ipſa coctionis ſigna contemplantes. Quæ omnia ſi eodem quaternario manifeſtè increuerint

in ſubſequenti criſis fiet, & maximè ſi alia omnia, vel plurima, potiorà ue, eorum quæ vnà perpendenda eſſe diximus, criſis accelerent aduentum. Cum itaque hactenus, optimarum criſium quælibet, num futura ſit, & quo tempore, nec non qua die aduenire debeat, præcognoſcendi docuerimus rationem; quo etiam modo, ſiue qua excretionis, abſceſsúſue, ſpecie, continget, præſenſionem inquirere oportet, quando quælibet earum eadẽ excretionis forma, eodèmue abſceſſu non eueniat.

Futuræ Criſis modum quo pacto præuidere oporteat. Cap. X.

QVALIS Criſis erit, hoc eſt vtrum per ſanguinis fluxum vel ſudores, vel vomitũ, vel deiectionem, vel abſceſſum

quempiam,vel aliquod huiuſmodi, iam explanare conuenit. Hic quoque ab Hypp.bonarum omnium diſciplinarum duce ac auctore exordientes; qui in primo vulgarium morborum libro, & in libris præſagiorum, omnia futurum criſis modum præmõſtrantia indicia breuiter docuit; Et quanuis nullum futuræ criſis modi indicium ab ipſo prætermittatur (pulſibus dēptis) nihilominus multi priſcam breuitatem aduertere haud conſueti, plurima deficere crediderunt. Quam ob rem manifeſtius nos altero ſermone de illis eiſdem agere operæpretiũ eſt; fortè enim hoc modo diſcentes, neq; modũ futuræ criſis præcognoſcere impoſsibile eſſe arbitrabuntur, neq; circa exercitationem torpebunt. Duplex itaque cum ſit, modorum futuræ criſis primum genus, (vel.n.per excretionem, vel per abſceſſum fit) quare nunc vno, nunc

verò altero,horum generum modo crisis contingat,primũ ſcire oportet; deinceps verò vniuſcuiuſque modi particulatim notæ ſunt indagandæ; Cum igitur morbi à calidioribus humoribus geniti, ægri viribus validis exiſtẽtibus per excretionem iudicentur. His contrariæ ſunt affectiones, in quibus facultas imbecillis eſt,& humor frigidus,quæ nec excretione,nec abſceſſu iudicãtur;Sed aut ægrũ corrumpunt, aut perquàm longo tempore vix concoquuntur.Inter has autem mediæ intercidunt, quæ per abſceſſum finiuntur; in quibus ex duabus dictis oppoſitionibus alterum ex altera, & alterum ex reliqua eſt; Duæ enim oppoſitiones exiſtunt, è quibus altera ſecundum naturam humorum, altera ſecundum vires habetur; Atqꝫ in alterutra earum duo inter ſe opponuntur, ex humoribus quidem calidi frigidis, ex viribus ve-

rò valentes debilioribus. Si igitur humores calidi ſint non oportet facultatem robuſtam haberi, ſi abſceſſus quiſpiam futurus eſt; Si verò frigidi, facultate opus eſt valida, ad abſceſſum; Quam obrem, cùm criſim futuram eſſe ex his quæ diximus; præcognitum ſit, deinceps qualis futura ſit, hoc pacto diſtinguentes præuidebimus; Acuto nanq; & calido morbo exiſtente, ſi criſis primis periodis fiet, neceſſe eſt in talibus criſibus non abſceſſum, ſed excretionem ſubſequi. Cum virium robur primis periodis ſemper adeſſe conſueuerit, quinimo & in ſubſequentibus quoquè morbo bilioſo perſeuerante, ac virium robore non confracto excretionem expectare debemus; Si imbecilles verò vires fuerint morbo quanuis calido exiſtente, abſceſſum potius quàm excretionem ſuſpicari conuenit.

Vallidior enim facultas ad excretionem quàm ad abſceſſum requiritur. At ſi frigidus & tardus morbus ſit, per abſceſſum quieſcere conſueuit, virtute valida exiſtẽte. Niſi enim viriũ robur adſit, nec excretio nec abſceſus tali ſuperuenit morbo. His ſic præfinitis dein conſiderandum eſt, ſiquidem per excretionem terminari debet, num quid profluuium ſanguinis, vel vomitus, vel ſudor, vel alui ſubductio ſequetur; Si verò per abſceſſum, quod membrorum, & quis articulus abſceſſum ſuſcipiet; Ad id autem nil magis generatim confert, quàm naturæ inclinationem contemplari. Vnde Hyppocrates de peripneumonia in pronoſticis loquens aiebat, coniectare autẽ oportet in his naturæ motum, ſpeciatim verò in his qui per excretionem terminari debent, dupliciter diſtinguere oportet, tũ. ſ. futuræ excretionis ſignis, ſi affuerint,

tum aliorum ſi non adſint; certius enim ſperabis eum, qui ſemper præoſtenditur, modum excretionis, ſi nullũ te aliud diſtraxerit; quapropter propria vniuſcuiuſque excretionis indicia me referre conuenit, te verò in ægrotantibus non hæc ſola inſpicere, ſed & ſingula alia conſiderare oportet; Si itaque præter rationem aluus & vrina comprimatur, iam prope criſi exiſtente, rigorem ſperare debemus; & quanto exquiſitius ardens febris fuerit, tanto certior rigoris erit præcognitio; Quod enim incendit bilioſum eſt; bilis verò vbi vehementius mouetur rigorem excitat. Quod ſi & nox difficilis anteceſſerit, & dies indicatorius ſit, certius futurus rigor prædici poterit; At ſi nota ex arteriæ pulſatu (vt didiciſti) idem tibi oſtenderit, non rigorem ſolùm verùm etiam acerbiſsimum rigorem indubitanter fore expe-

ſtato. At cum rigor contigerit, diſtinguendum erit, num ſudor poſt ipſum ſequetur, vel vomitus, vel ventris ſubductio, vel horũ aliqua, vel omnia; Hoc autem diſtinguemus, num vrina tantum retenta, vel aluo etiam ſupreſſa, rigor ſuperuenerit, cõtemplantes; Ambobus.n. ſupreſsis, neceſſariò multus ſubſequetur rigor & ſudor; Redundantis nanq; ſeroſæ humiditatis triplicem eſſe didiciſtis euacuationem, per aluum, per lotium, & per ſudores; Si ſola verò vrina comprimatur, conſiderare cõuenit, nunquid alui excrementa plura quàm priora, vel pauciora ante criſim extiterint; Si nanq; multa, manifeſtius naturæ motus ad hunc locum eſt agnoſcendus; Vnde ſupreſſæ vrinæ ad futurum rigorem præſentiendum fidere non conuenit; Si verò pauciora, ægrum rigere ſudaréq; neceſſe eſt; At ſi vomitus quoque notæ

aderint, per has ambas crises iudicabitur, & vel magis per earũ alteram, quæ magis præualebit, vel æquè per vtrámque, quando æqualia quodammodo indicia extiterint; Si verò vomitus signa non affuerint, solos sudores expectare operæpretium est; & maxime quando ægroti delirauerint in crescente acessione, & partes externæ calidiores, ac rubidiores apparuerint, & vapor quidam calidus exierit, qualis antea non aderat; Quòd si pulsus vndosus fiat, & insigniter mollis, adhuc amplius sudores erunt expectandi; Durus autem pulsus vomitus magis, quàm sudores præostendere solet; Altus autem pulsus, omnis excretionis indicium est, sicuti & vehemens, Magnus verò si pulsus fuerit, motus ad exteriora potius quàm ad interna signum extat; Cum verò vtrumque duplex sit, hic quidem,

ad externa, per fluxum ſanguinis narium, atque per ſudores, alter autem interius per aluum, & ſthomacum; Vndo ſus quidem pulſus ſudores; magnus autem ſimpliciter ſanguinis fluxum præmonſtrat; motu verò ad interna ſuperãte; cum non aderunt ſigna vomitus, per ventris excremẽta criſis fiet, ſi verò aderint per vomitum potius. At ſi ipſis præſentibus, venter inſigniter ſubducatur; per vtraque criſis fiet:. Inæqualis quoque pulſus aliquando in criſibus fit; & præcipué cum non fiant ſine periculo et pugna, & multo etiam magis cum bilio ſi humores ad ventriculum confluunt; Grauato enim, vel morſum patiente ſtomaco, omnino inæquales tunc pulſus efficiuntur. Vomitum autem ſigna ſunt oris ventriculi morſus, ſimul cum capitis dolore, & vertigines obortæ, cum his quæ obiiciuntur oculis, tenebroſis, & cũ

agitatione labri inferioris, & multo ac tenui ſputo defluente. Quæ omnia, bilioſo ac mordaci humore in ventriculo collecto, accidere conſueuerunt; cum eo ventriculi os (ob magnitudinem neruorum ſentientium) mordeatur; ac ab eodem plenius calefacto, nec non (vt ita dicam) vehementer aſſato, atra exhalatio, ac ceu fuligo quædam capiti tranſmittatur, ob quam capitis infeſtat dolor; ac etiam quantum eius ad oculos permeat, turbulentiorem in eis humorem natura ſplendidum ac purum reddit, quam exhalationem uiſorius ſpiritus ad oculos à cerebro permeans ſentiens quoque, quemadmodum per ſuffuſiones, viſa tenebricoſaq; committit. Ab eadem verò bile interna ventriculi tunicula commorſa, infernum labrum contremiſcere, ac commoueri contingit. Didicimus enim ex diſſectione vnam eſ-

ſe vniuerſam hanc tunicam perpetuam per omnia ſibi,& omnis ventriculi, & gulæ,& linguæ, & palati, & omnis oris. Hæc igitur eſt,quæ morſa à bili in ore vẽtriculi contenta, infernum labrum commouet; Quæ quidem bilis, præ leuitate ſua fluitare conſueta, ventriculi fundum derelinquens, ac ad gulam vergens,facile uomi ſolet; Quod ſi vt antea diximus rigor inuaſerit, & partes quæ ſunt infra præcordia frigidæ fuerint, celerius non ſolùm adhuc aderit vomitus, ſed etiam bilis erit copioſioris; Quin etiam ſi quid eſitet, aut bibat, per illud tempus æger, citius adhuc euomet, cum vnà cum bili,ingeſta cibaria in ventriculo vitientur; Si præter hæc autem,pulſus durus appareat; ac morbi ſpecies, & ætas & temperies ægri,& regio, & tempus anni, & conſimilia bili correſpondeant, certius nõ ſolum vomitũ,ſed bilioſum quo-

que

que ipſum fore coniicere oportet ; Sanguinis autem profluuii propria indicia ſunt, quidam fulgoris motus oculis apparentes, quoniam humor flauus eſt; & obtuſiones, quoniam multus & totus ſimul elatus ad ſuperna, ſpiritus meatus obſerat; Ita etiam & oculi lachrimant, ob fluxus multitudinem; Quod in inflammationibus quoque oculorum accidit; Eadem ratione rubidi aliquando videntur, cum malis nonnunquam, & naribus. Proprium etiam ſanguinis fluxus è naribus eſt, præcordiorum tenſio ſine dolore; Non paruum enim hoc ſanguinis ad ſuperiara tendentis indiciũ eſt; Sicuti & difficultas anhelitus, nam & hæc ſanguine per thoracẽ tranſeunte fit; Cum itaq; præcordiorum tenſio ſine dolore, impetus humorum in caput, ſignum ſit, non ab re capitis calore ſanguinem ſurſum attrahente, ac iecore impellente, ſangui

nis eſt expectanda ruptio; Si verò cũ do lore præcordia tendantur, non fluxũ ſanguinis, ſed aliquam ibi adeſſe inflammationem ſignificant; Licet viſcerũ quoque ſub præcordiis exiſtentium inflammationes & cauſæ & ſigna ſanguinis fluxus ſint, quando morbus per excretionẽ terminari debeat; Sed & capitis dolores fluxurum ſanguinem indicant, quanuis vomituũ quoque indicia exiſtãt; Qui enim velut mordaces ſentiuntur, vomituum ſunt indicia. At qui quodammodo graues, atque extendentes, pulſantésque & calidi apparent, ſanguinis fluxuri ſunt ſigna; & maximè ſi pulſus magni fuerint. Præter hæc autẽ omnia & morbus, & ætas, ac temperamentum ægroti, & præſens conſtitutio, & huiuſmodi, ſanguinis profluuium indicare poſſunt; Quòd ſi ſanguinem quoque ex eodem latere ſaluberrimè, ex oppoſito verò nõ ſine no-

xa fluere ſciuerimus, vti & Hypp. docet, & experientia comprobat; Narem etiã ex qua fluxurus ſanguis eſt, facillimum erit prædicere; cum affectum locum exquiſitè dignoſcere poſsis, & criſis morẽ non ignores, & ſigna fluxurum ſanguinẽ indicantia ſint euidenter manifeſta; Sanguinis itaque fluxus, & vomitus propria & manifeſta ſunt ſigna, poſt hæc verò & ſudorum; Si verò per alui excrementa criſis ſit ſubſecutura, manifeſtum quidem nullum eſt ſignum, nec proprium, ſed ex eo quòd adſunt criſis ſigna, deſunt verò vomituũ, & fluxus ſanguinis, & ſudorum, colligere licet; Quamquam nullo etiam horum ſignorum apparente, ſolùm per alui deiectionem omnino criſis non eſt expectanda. Cum & per hemorroidas, & in mulieribus per menſes huiuſmodi euenire criſis poſsit; Verùm nec id omnino impoſsibile eſt diſtingue-

per excretionem iudicetur. Verùm cum morborum ab huiuſmodi crudis ac craſſis ſuccis genitorum, quidam exitioſi ſint, quidam verò mites; Qui abſceſſu finiri debet morbus, in horum medio conſiſtere neceſſe eſt; Exitialibus nanque nullus vnquam bonus ſuperuenire poteſt abſceſſus; Mitis verò ac placidior, & ſi ex craſſo ac crudo oriatur humore, cum coctione ſolui poſſit, ad abſceſſum non conuertitur. Vnde ſolùm qui inter eos medius extat morbus, per abſceſſum iudicabitur; Eſt autem horum medius, qui nec pernitioſi moris eſt, nec modico negocio concoquitur. Quamobrem ſi in aliquo dictorum morborum vrina multa, craſſa, ac multam habens ſubſidentiam conſpiciatur, morbum potius per coctionem ſolutum iri, quàm per abſceſſum iudicandum fore, conijciendũ eſt. Tenui verò ac

cruda perseuerante, si cætera vt in conualituris indicia fuerint, absceßum expectare conuenit; idq; magis ac citius in iunioribus nōdum treginta annos natis, natu verò maioribus, nondum tamē senibus, minus eueniunt ac longiore tempore, senibus autem nullo accidunt modo; Nam in morbis per absceßum iudicandis facultatem validam, & non prorsus imbecillam (cuiusmodi senū est) esse oportet; Simili modo nec in omni febre, at in continua tantùm talis expectandus est absceßus; Intermitens.n.in quartanā potius quàm in absceßum finitur; & maximé si erraticæ more inuaserit, atque autumno appropinquauerit; Pariter hyeme etiam magis absceßus fieri contingit, ob frigidorum humorum exuperantiam, quo quoque tempore tardius desinunt, tum ob nimiam humorum craßitiem, tum etiam ob immodicam ambi

entis nos aëris frigiditatẽ, minusq; tunc temporis retrocedunt, quando quidem repetentibus, motionem quandam adesse necesse sit, frigidi verò moueri ægrius posſint; Et ſic communiter futurum præuidemus abſceſſum; Quòd verò mẽbrum, aut quem articulum obſidebit, morbi naturam exquiſitè intuentes, præſentiemus. Nam ſi morbus per abſceſſum iudicãdus, minus diuturnus ac acutus magis extiterit, cum in ipſo craſsi minus ſint humores, ac maior caloris copia, nec non valentior facultas, in ſupernis partibus erupturum abſceſſum ſuſpicari cõuenit. Quòd ſi in huiuſmodi morbo, repente ac ſine euidenti cauſa anhelitus ſuperuenerit difficultas, moxque quieuerit, adhuc certius humores ſurſũ ferri coniicito, & ſi præter difficilem hanc reſpirationem, capitis grauitas ac dolor ſubſequatur, & grauis ſomnus,

nec non repentina ſurditas, non ſolùm in ſuperioribus partibus euenturum abſceſſum præcognoſcemus; ſed etiã glandoſas poſt aures carnes, ipſum neceſſariò obſceſſurum prædicemus. Si morbus verò admodum diuturnus ſit, ob frigus ac humorum craſsitiem, nec non ob virium longo temporis interuallo languẽtium imbecillitatem, ad infernas ſedes abſceſſus erumpent; & maximè vbi prædictorum ſignorum nullum adfuerit, & in ægroto ex locis infernis vel grauitas, vel tenſio, vel inflammatio, vel dolor apparuerit. At morbi medii, inter hos obtinent abſceſſus; qui medio genere ambiguunt; neque conuenit, quantum in ipſum agitur tempus, quærere ſint ne ſurſum potius quàm deorſum erupturi, ſed ex aliis diffiniri ſignis oportet; Et ſic itaque non ſolùm, num criſis futura ſit, & ſi ſit, num bona, & quo tempore, præuidere

licebit, vt in ſuperiori diximus capite, ſed etiam futurum ipſarum criſium modum tum generatim tum particulatim præſentire poterimus, vt in præſenti docuimus capite. Quibus abſolutis ad reliqua, quæ in criſibus tractanda ſuperſunt accedamus.

De diminuta Criſi, ac de ſimplice morborum ſolutione. Cap. XI.

CVM tres ſint (vt diximus) ſpecies perturbationis morborum, quando æger à morbo liberari debeat (vel enim ſubitò integrè morbus ſoluitur, vel ſubita inſigni morbi facta diminutione, quod reliquum eſt paulatim deinceps abſumitur, vel nulla facta euidenti mutatione paulatim ſoluitur) Prioris quidem (quæ repentina, ac integra

est morbi solutio) crisis simpliciter, vel crisis perfectæ optimæue vocatæ, tũ cognitionẽ præsentis, tum futuræ præsensionem, abundè hactenus ac exquisitè docuimus. De reliquis verò duabus iã nunc agere oportet à secunda exordientes; Quæ cum sit subita ac euidens morbi diminutio, qua manifestè ad melius conuertitur morbus; nõ tamẽ integrè soluitur, non simpliciter crisis vt prior, sed diminuta solùm, imperfectáue crisis nuncupatur (aliqua .n. morbi portio, post ipsam relinquitur, integrè deinceps paulatim solubilis) Quæ quidem diminuta crisis, ex eo tantùm vno à perfecta differt; quòd à morbo integrè nõ liberat; Huiusmodi autẽ imperfectio, siue diminutio, ob id sibi contingit, quòd in ipso statu, vti optima, nõ fiat; sed antea dirumpatur(vocat autẽ sic Hyp. omnia quæ ante statũ ad crisim ruunt)dirumpitur autẽ ante statum,

vel ob miram morbi magnitudinem, vel ob immodicam motus celeritatem, vel ob aliquod aliud extrinſecum irritamentum; Vnde ſi decimo quarto die ſpes ſit, ſtatũ forè, ob morbi verò vehementiam, vel eiuſdem velocitatem, vel aliud irritamentum, criſis die vndecimo anticipet; ipſam neque perfectam, neque bonam, ſperare quimus; Quinimo eo tẽpore penitus timendum, præſertim ſi neq; ex toto morbus periculo vacet; Quòd ſi ſalubris apparuerit, verendum nihilominus eſt, ne vel criſis cum grauibus fiat accidentibus, vel non integra, vel omnino recurſura; Adeo magnam vim habent coctiones, ac prætereà etiam morbi ſtatus. Quare tãto deterior diminuta criſis erit, quàm illa, quæ in ſtatu fit, quanto magis anticipauerit. Et ſic præſentis diminutæ criſis cognitio habetur; Ipſa verò adhuc futura exiſtente, num diminuta eueniet,

ex morbi tum vehementia ac celeritate immodica, tũ ex extrinſeco irritamẽto, aliquo modo coniici poteſt; Nam ſi horum aliquod, vel plura, vel omnia, morbo per criſim ſoluendo aderint; criſim ſtatum non expectaturam ſuſpicari poſſumus; & propterea diminutam fore; quãdo eorum nullo, criſim immodicè ſe ſtimante, ipſa ſtatum expectaret. Quo autem tempore diruptura ſit, ex futuri ſtatus præcognitione præſentietur; Nam licet certam diem præuidere exquiſitè non valeamus; Cum indeterminatus ſit vnuſquiſqꝫ diminutus ac imperfectus naturæ motus; Quòd tamen non multò ante ſtatum huiuſmodi criſis fiet, certò præuideri poteſt; Quando & ſi mors in tribus temporibus principio.ſ. augumẽto & ſtatu, contingat, criſis ſolũ in ſtatu vel parũ ante ipſum, fieri poſsit; Eiuſdẽ verò mos, ac futurus modus ex illis eiſ-

dem ſignis præcognoſcētur, ex quibus perfectæ criſis futuræ tum morem, tum modū præcognoſci docuimus; Et ſic qui dē diminutam futuram criſim, ſi non ex quiſitè vt perfectam, artificioſa tamen coniectura præuidere licet; Cuius tū co gnitione, tum præuidentia iam tradita; Tertiæ ſalubris morborū mutationis in- ſtitutionē aggrediamur. Quæ cum lon- giori tēpore, & paulatim fiat, nullo mo- do criſis nomē meretur, ſed tātū ſimpli citer ſolutio vocatur; Nā ſicuti vel eſſatu digna euacuatio, vel oīno abſceſſus cū veloci perturbatione neceſſariò in criſi- bus fiūt; ita in ſolutionibus neq; agitatio aliqua, neq; euacuatio, neq; abſceſſus ac cidunt; Quā quidē futurā ſolutionē, mor bi & ſpecie, & more, & vehemētia præsē tire poſſumus; Nā cū febrilibus tātū mor bis criſes cōtingant, ſi citra febrē mor- bus cōſtiterit, necnō ſalubris erit, nō criſi

futuras præuidere, conueniat, docuerimus abundè hucuſque; De reliquis, quibus mori accidit, diſerere iam proſequamur.

Quòd quatuor modis mori contingat, ac de eorum uniuſcuiuſque præſenſione, Cap. XII.

SICVTI tres ſunt ſalubres morborũ mutationes, ſic tres aliæ pernitioſæ iſtis proportionales opponuntur. Cũ moriturus enim eſt ægrotus, vel ſubitò moritur, vnà cum turbatione & quibuſdam vel excretionibus, vel abſceſſibus effatu dignis; vel mortem non ſubit quidem ſubitò, ſed cũ multò deterior euaſerit, paulatim deinceps moritur. Vocantur autem hæ duæ mutationes criſes nõ bonæ, ſiue malæ, ſeorſum verò, prima exquiſitè mala, ſecunda mala imperfecta, Tertia autẽ malæ permutationis ſpecies eſt, quæ

citra omnem insignem excretionem, ac abscessum, nec nõ subitam ad peius euidentẽ mutationem, paulatim solùm ad mortem vsq; fit, vocatúrque arefactio. Verùm & præter hos tres pernitiosæ mutationis modos, aliis tribus salutaribus oppositos, quartus quoque alius pernitiosus modus reperitur; Cũ scilicet subitò moritur, absque omni præcedente agitatione, ac excretione euidenti, vel abscessu; Quamobrẽ nec crisis modus iste vocatur; Ipsum autem ab aliis tribus differre, clarum est; Quando nõ parum intersit, agitatione præcedente, cum excretione insigni, vel abscessu fieri; aut citra eorum vnum quódque; Eundem pariter salutarium modorũ nulli assimilari, certũ est; Nemo siquidẽ vnquàm morbum subitò euasit sine crisi, vti sine hac plurimi subitò intereunt. Cum quatuor ergo mortis modi sint, eorúmq; duo cũ crisi

contin

contingant, alteri verò sine crisi fiant; de illis qui cum crisi interficiunt, dicemus primùm, deinde verò & de reliquis duobus. Exitialium itáque crisium praecognitiones valde instabiles cũ sint, prudente admodum, ac arte instructo exercitatóque medico indigent, si numquid futuræ sint, & an hoc certo die, deinde num hominem illico interficient, vel nocebunt tantummodo, præuideri debeat; Nec in ipsis plurimam reperiri incertitudinem, ac quandam solũ coniecturam, mirum est; & si in bonis crisibus & firmitas, & scientia præualeat; Determinati nanq; sunt atque ordinati naturæ motus, vbi ipsa valida extiterit, ac materiæ dominetur, & propriis fungitur muneribus; Indeterminati verò atq; inordinati, & præterea incogniti, quando illa succumbit; Primùm itáque cum morbum ex signis exitiosis, pernitiosum

ram præmōſtret, difficulter ipſius futuræ pernitioſæ criſis, certam præuidebimus diem; Age enim in quarta die viſa primū ſit nebula in vrinis nigra, vel ſuſpenſio nigra, vel tale aliquid huiuſmodi, ſint verò & omnia alia ſigna & accidentia pernitioſa, morietur quidem penitus hic æger; Sed ſi in imparibus acceſſio facta fuerit, ſeptimo die criſis accidet; Si verò ī paribus diebus ī ſexto; Certiorē verò tibi faciet expectationē, morbi motus, ſi enim acutè moueatur, criſim accelerantem ſignificat, hoc eſt in ſexta venturā; Si verò tardè, ad ſeptimam diſferetur; At ſi indicatrix dies, de mala criſi futura ſignum nullum oſtenderit, neq; eius futuri temporis præcognitio facilis erit. Verùm ſi diligenter quantū morbus naturā ſuperat, cōſideraueris, & graues acceſsiones inſpexeris, mortis diem præuidebis; Nam ſi effatu dignus exceſ-

ſus fuerit, & parum adhuc reſiſtere natu ræ vis videatur, mars cito conſequetur; Si verò cõtraria affuerint, tardius; Sit igi tur exempli gratia, multus exceſsus, non manifeſtus tamen, an ad vnum diem, vel duos extendi poſsit, tunc id acceſsionum circuitibus diſtinguetur; Quo.n. die ac- ceſsio futura eſt, illo morietur; Mortis ve rò certam dici horam coniicies, conſide rans, quòd quemadmodum in principii, ac declinationis vniuerſalis tempore mo ri cum criſi non contingit, ita nec in prin cipio declinationéue particulari vlla cri ſis accidit, ſed ſolùm in ſtatu vel in au- gumento; In quo autem horum, aut in qua eorum parte, criſis fuerit, præce- dentium dierum recordatio exquiſitius tibi præmonſtrabit; Si enim ex ipſa mor bi ſpecie, in qua maximè acceſsionis parte, mors ſit futura, præuidere ne- queas, ea quæ primis diebus contige-

gere, ad memoriam reuocans, qua hora grauissima atque exitialia accidentia superuenire consueuisse cognoueris, hac eadem mortem secuturam fore suspicari poteris; Ipsius verò exitialis crisis futurus modus, ex eisdem præuidetur indiciis, quibus optimæ crisis futurum modum præcognoscendum esse iam docuimus; Num autem eam subita sequetur mors, vel potius, sola insigni facta in deterius mutatione, paulatina demum mors superuentura sit; ex morbi vehementia, more, motu, ac viribus præcognosces; Si enim vehemens fuerit morbus, ac valde exitiosus, celerriméque moueatur, & virtus non admodum valida, ac morbus crisim recepturus sit, ipsa subitò omnino interficiet; Si verò iis contraria adfuerint, primùm solùm euidenter subitò in deterius cõuertitur, postea autem paulatim quo-

iſtis.n. præſentibus omnino abſq; criſi ſubſequetur mors. At num paulatina vel ſubita fuerit, morbi vehementiã, improbitatem, ac motũ, ægríq; vires perpẽdens, præſenties; Nam morbi magnitudine, malitiáq;, moderatius vires, non penitus confractas exiſtentes, opprimentibus, non ſubitam ſed paulatinam fore mortem ſperãdum eſt; Et maximè ſi tardèquoq; moueatur morbus; Si verò immodica morbi & vehementia, & malignitas, conſpiciatur; virtus verò imbecilliſsima exiſtat, adeo vt plurimum à morbo, qui velociſsimè quoq; moueatur, ſuperetur; tunc non ſolùm ſine criſi ſuperuenerit mors, ſed etiã ſubitò. Quibus autẽ vniuerſalibus morbi tẽporibus, vtraque accidet, vel modico præuidebitur negocio; Paulatina nanq; mors vel in ſtatu, vel in augumento ſolũ euenire poteſt, cum ipſa ſemper, vi morbi ſuperata

natura occurrat, ac huiusmodi morbi victoria nõ nisi vel statu vel augumẽto fiat; repentina verò principiũ non transgrediatur, cum fiat natura, nullo pacto morbo reluctãte, sed potius penitus succũbente; Quã ob rem in omni vniuersali morbi tẽpore, declinatione dempta, aliquando mori contingit; in ipsa verò neque vnquã aliquẽ obiisse visum est, neq; id etiam ratio comprobat; Vbi .n. morbi status præterierit, iam natura superior certè euasit, aliter nanq; morbus nõ declinasset; Quare nullus aduenientis mortis modus tunc excogitari potest, præterquã ex errore; Sed de hoc haud quaquam nunc considerare proposuimus, sed an morbi ratiõe mori accidat; Quæ quidem mors cum semper sit omnimoda naturæ prostratio, ni à morbo natura vincatur, nullo penitus modo mori potest; vincitur verò nunquam decli-

natione præſente vniuerſali; Cum itaq; paulatim euenturam præuiderimus mortem, ipſam vel ſtatus, vel augumenti tempore, expectabimus; Si verò ſubita præuiſa fuerit futura, in ipſo morbi principio euenerit; Verùm cum non ſatis ſit, id ſolum præuidiſſe, qua etiam die, & qua diei hora, vtraque ventura ſit, coniectare tentandum eſt; Diem autem præuidebis ſi quantò naturam morbus ſuperet animaduerteris, ac acceſsionum inſultũ perſpexeris, ſecundum illam eandem rationẽ, quã in præcognitione diei criſis pernitioſæ docuimus; Horam verò aliter, quàm in pernitioſa criſi, præcognoſcere oportet; In ea.n.ſemper (vti diximus) mors vel in ſtatu vel in augumento acceſsionis, prout eorũ alterum grauius affligere conſueuerit, aduenit. Mors verò ſine criſi futura, in quouis acceſsionis tempore euenire poteſt; adco vt & in

præuideras futuram, ipſam expectabis; Et cum hac eadẽ ratione, ſuperata .ſ. natura à morbi vehementia, in augumentis quoque plerunq; moriatur; num in ſtatu vel in augumento acceſsionis, & in qua vtriuſque certa hora moriendũ ſit, diſtingues; Ad memoriam reuocãs, quo tempore & qua maximè hora, grauiſsiſsima, atque exitialia accidentia ſuperuenire cõſueuerint, nanq; in illa eadẽ mortem futuram eſſe poteris coniicere. Solet autem hæc ſecunda mortis ſpecies, magis cum paulatim moritur accidere quàm cum ſubitò mori conuenit. Si verò virtute imbecilla exiſtente, ipſam in principio, augumento, ac ſtatu acceſsionis, perduraturam comprehendere poſſes (cũ adhuc habitus ipſe in vnũ compreſſus contineatur) declinationis verò tẽpore, à medio ad extrema calore retrocedente, naturæ habitum ſpargendũ ac

diſſoluendum fore coniiceres; mortē ipſam in declinatione acceſsionis venturā prædicere valeres; Moritur enim ſic eo tempore (& ſi per rarò accidat) diſſoluto vitali calore; Vnde horum nonnulli ſubita morte opprimuntur, vt præſentes animo potius difficere, quàm mori exiſtiment; Quidam verò paulatim & nō ſubitò intereunt; Omnes tamen à ſtatu acceſsionis incipiunt; ita verò latenter, vt multis videātur tales citius quàm ſperaſſent, à ſtatu ad declinationē trāſire; Sed maniſeſtiſsimè ex pulſibus cognoſcuntur; Neq;.n. paruo interſtitio differunt, qui mortis ratione, citius quàm ſperabatur, ad quandam falſam declinationem perueniunt, ab his qui verè declinant; In vtriſque enim ſubitò febrilis calor diſſoluitur, fit verò contrariis ex cauſis, Siquidem naturæ robori maximè contraria eſt imbecillitas, vehe-

mentior igitur fit continuè magis pulſus,& æqualior, atque ordinatior ,in optima declinatione, Expellit enim natuna fortis omnem ſubitò febrilem calorem; Debilior verò atque inordinatior, & inæqualis eſt pulſus in mortalibus declinationibus; Nam vnà cum aliis tunc febrilis calor expirat, atque hinc ſpes melioris exoritur; Mox verò cum ad leuandum ventrem ſurrexerint, animi defectum incurrunt, & nonnulli pauco ac tenaci ſudore effuſo, moriuntur, vel etiam ſine ſurrectione; Et hæc tertia mortis ſpecies (quam in declinationibus acceſsionum fieri monſtrauimus) tum in his qui paulatim, tum in illis qui ſubitò moriuntur, euenire conſpicitur; Quam ob rem ſi mortis ſine criſi differentias, ex eo quòd, vel paulatim, ac quodammodo natura per aliquod